

& optabile esse ducerent, hoc ipsum quaerunt, num peccari libere, atque impune iam possit, postquam à I E S V Christo uenia, non poena peccatoribus est allata; quorum in scitiam refellit Paulus, humanas similitudines in medium proferens, quando ad altiora capienda cõsilia necdum erant idonei, Absit inquam, quod peccare liceat sub gratia constitutis. Qui enim liceat, cum gratia ea sit, quae ad libertatem nos duxerit, & ad iustitiam uitam; peccatum autem sub seruitute iniquitatis & mortis nos redigat: siquidem cui nos exhibemus seruos, in obediendo eius serui efficiuntur, quatenus ei obedientiam praestamus, ita ut habeat is, cui obediendo seruiamus, in nobis potestatem, per quam ad suam naturam & uoluntatem nos pertrahat. Porro peccati natura mortis effectrix est; qui ergo seruiunt per obedientiam peccato, in mortem illi seruiunt, & sub eo moriuntur. At iustitia per gratiam dat uitam, Igitur si serui unam esse non possumus morti & uitae, nec peccato ite possumus esse simul & iustitiae. Seruire etenim esse agere ad alienam uoluntatis, naturaeque praescriptum, quod idem est ac illi, cui obedias, seruum esse, siue peccato in mortem, siue obedientiae in iustitiam; hoc est, siue peccato obedias, ista te seruitus ex ui, naturaeque peccati ad mortem detrudit; siue obedientiae pareas, istud parere obedientiae deducit te ad iustitiam, cum qua semper uita coniuncta est. Ferme enim utitur hoc uocabulo Paulus iustitiae ad sensum etiam uitae, quoniam uita cum illa ex fide iustitia conflata ita est, ut non possint inter se distrahi, sed ipse in his uerbis posterioribus suo more concisus, & subterlabens, obedientiam in iustitiam, sic strictim posuit pro obedientia erga Deum in fide C H R I S T I, quae nos deducit, & uocat ad iustitiam, consequenterque ad uitam. Hoc enim par pari quod referendum erat, ut quem admodum dixerat peccati in mortem, sic diceret iustitiae in uitam, totum conclusit in ipso iustitiae uerbo, & reliquit nostris cogitationibus intelligendum. Sed gratia, inquit, Deo fit, quod cum ante essetis serui peccati, obedistis ex corde fidei, & C H R I S T O: hoc est, quod modo dixerat, obedientiae in iustitiam secundum formam doctrine, quae uobis fuit tradita, id est secundum Euangelium, eiusque doctrinam, ex quo liberi facti estis à peccato, & ad seruendum iustitiae uocati: quo pacto ergo licitum sit peccare sub gratia, si hoc proprium in uobis est gratiae donum, quod ut mortem uitaretis, à peccato fuistis liberati, & subiecti facti iustitiae, ut uitam obtineatis?

Humanum quid loquor ob imbecillitatem carnis uestrae: quemadmodum enim praebuistis membra uestra serua impuritati & iniquitati in iniquitatem, sic & nunc praebete membra uestra serua iustitiae in sanctificationem. Quando enim serui eratis peccati, liberi eratis iustitiae. Quem igitur fructum habebatis tunc in his, ex quibus nunc uerecundamini? Finis enim illorum mors. Nunc autem liberati à peccato, & serui effecti Deo, habetis fructum uestrum in sanctificatione, finem autem uitam aeternam. Obsonia enim peccati mors. Donum autem Dei, uita aeterna in C H R I S T O Iesu domino nostro.

HUMANVM quid loquitur, quoniam cum ex his, quae senserunt illi, experitque in seipsis sunt, uelit eos nunc commonefacere, omittit tantisper sublimitatem mysterij mortis nostrae in C H R I S T O, & cum eodem ad iustitiae uitam resurrectionis, illosque ex proprijs ipsorum erratis, errorumque doloribus, & poenitentis erudit, ut uelint hanc multo potiore, quae in innocentia & sanctitate posita est, uitam conseruare. Igitur hortatur eos, ut sicut ante acceptae fidei lumen, praebuerant membra sua serua impuritati, & iniquitati in iniquitatem, hoc est, prauo animi habitu, & uoluntatis uitio, in quotidianas, & singulares iniquitatis actiones, sic nunc praebent eadem serua iustitiae in sanctificatione, reducitque illos in memoriam eorum, quae ante perpetrare soliti erant, ex quibus pudore ipsi nunc afficerentur, tanquam illa per se turpia & flagitiosa fuissent, quippe qui quo tempore seruebant peccato penitusque erant illi dediti, nihil in se tunc iuris, neque imperij iustitiae esse permittent, & ideo ab illa dicuntur fuisse liberi, quasi nihil cum iustitia rationis tunc contrahentes, neque ulla in re illi obtemporantes: & ne forte quis interpellat, etiam si in se, & ex se turpia illa fuerint, finem tamen

illorum

illorum optabile esse, quasi in his posita sit iucunda, & diuturna uita, hoc etiam excludit, inquam finem illorum fuisse mortem, quod in omnem quidem partem, id est, in omni genere mortis tam corporis, quam animae ita esse constat; fructum quoque illum prioris uitae inutilem & perniciosum ostendit. Nam cum ipsa illa, quae antea gerebat & sectabantur, erant ex se turpia, tum eadem approperebant, & praecipitabant mortem popularem hanc quidem, & communem omnibus, quae est corporis, animaeque diremptio, cui nihil cognatius est, quam cupiditatum, & libidinis dominatus; sed & illam animae praeterea exitiosiore, ac perpetuam, ut si maxime illa suaui, appetendaque essent, quod nequaquam ita erat, morte tamen cito tollerentur; Ita omni ratione erant illis pudenda, & poenitenda, quod inhonesta, quod pestifera, quod incerta etiam, & cito interitura essent. Nunc autem liberati à peccato, & serui facti Deo habent fructum in sanctificationem, & finem eius uitam aeternam; quod optime quadrat. Si enim ex peccato mors, ex sanctificatione profecto est uita, quae quoniam sanctificatio procedit ex Deo secum deferens uitam, ex aeterno utique Deo uitam quoque aeternam plane in nos traducit. Hoc etiam magis, cum donum ipsa Dei fit, ex illo totum dependens, non autem ex nobis originem ullam trahens, deceatque dona donanti similia, & imprimis ipso digna existere, qui donat; quod quidem donum à Deo per I E S V M Christum nos accepimus, & in C H R I S T O Iesu illo ipso perficimur.

An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor, quod lex dominatur homini, quandiu uiuit? Nupta enim mulier uiuenti uiro, alligatur lege, si autem moriatur uir, soluta est à lege uiri: sic igitur uiuente uiro adultera iudicabitur, si hæreat uiro alteri; si uero moriatur uir, libera est à lege, ut non sit adultera, si hæreat uiro alteri. Quare fratres mei & uos perempti estis legi per corpus I E S V Christi, quo hæreatis uos alteri ei, qui ex mortuis excitatus est, ut fructum seramus Deo.

RATIO ista Apostoli tota intenta est ad cohortandos Iudaeos, ut audacter desisterent à lege, & dicent se C H R I S T O, tanquam ipsi legi mortui sint, & lex ipsis. In illis enim fidei nouae primordijs complures adhuc eorum titubabant, noscentes quidem uim, & ueritatem mysterij C H R I S T I, sed inuito metu legis, in qua inueterauerant, patresque suos & auos in eadem profectos cultum Dei ueri meminerant, in ancipites curas distrahebantur, ut non plane statim decernerent, quid sibi esset faciendum: hos sic haesitantes, & ambiguos, nequaquam aspernantes fidem C H R I S T I, sed dubitantes tamen, impellit Apostolus, ut toto peiore C H R I S T V M amplectantur eò, quod nullum amplius in eos imperium habeat lex, quippe cui ipsi mortui sunt, lex uero in eis tantum ius suum exerceat, qui in uita hac illi sunt subiecti; quod autem homine mortuo soluat in eum imperium legis, exemplo ex ipsa lege sumpto planum facit. Est enim in lege positum, ut mulier uiro nupta tota sit uiri, nec alienum uirum ullo modo exspectat, quem si exspecterit, ut adultera puniatur; hoc ex lege uinculum uiro mulierem obstringens, si uir moriatur, dissolutum statim est, nec ad alterum uirum transiens mulier, iam est adultera amplius iudicanda. Atque hoc quod in parte quadam, & in uno praecipito legis praescriptum est, idem profecto ualet in uniuersam legem, quae siue ipsa antiquetur, siue illa qui tenentur, uita ipsi defuncti sint, solutum est omne uinculum, neque amplius mortui qui iam sunt, legi ipsi subiacentur; neque sane refert quod est in exemplo uiri & mulieris positum, utrius solutio & mors in eo cogitetur, quando alterius utriusuis morte alter solutus est, & à uinculo legis, quod ad matrimonij ius pertinet, per illius mortem liberatus, nosque cum morimur legi, lex etiam moritur nobis. Sed ut nostram hanc cum lege coniunctionem explanemus, ac nunc de nobis tanquam de Iudaeis illis loquamur: Quemadmodum si coniugio deuincti non sumus, nihil habet potestatis in nos ea lex, quae de coniugio est posita, & si publica non redimimus, leges publicanorum non sunt nobis latae, nec quae de finibus regundis sunt, si agrum non possidemus, nec quae de stillidijis, si domicilio sumus priuati; sic in uniuersum

O cum

cum tota Moysis lex regendis, & docendis hominibus lata sit, quo pacto illis in hac uita, & in his terrenis mundanisq; rebus, actionibus, studijs, commercijsq; sine offensione Dei uersandumq; sit, si terrena ista omnia negligantur, & pro nihilo penduntur, neq; e corporeis, & carnalibus his curis quispiam pendat, iste legi profecto iam mortuus est, & lex ipsi, neuterq; cum altero quicquam amplius rei habet, nec rationis, sed qui fide CHRISTI secuti sunt, & CHRISTO sese totos, ac per CHRISTVM Deo dederunt, hisce omnibus mundi rebus & mundanis studijs mortui sunt, quippe qui cuncta abiecerunt corporea, & repudiauerunt, solisq; in celestibus spem suam collocauerunt; in hos ergo imperium iam nullum neq; potestatem habet lex, solutum enim est uel discissum uinculum potius corporis, & corporeorum, quo antea legi tenebantur obstricti. Libere ergo possunt sicut mulier priore uiro orbata ad uirum alterum, sic ipsi per mortem IESU Christi, in cuius omnes corpore, qui CHRISTI esse uolumus, comortui cum illo sumus, a legis imperio liberi effecti conferre se ad alterum eum ipsum uidelicet, qui e mortuis idcirco excitatus est, ut nos uam cum illo quoq; excitati fructum iam Deo, & non amplius legi seruiamus, ut seruitus deinceps non sita in his sit, quae sola Deo uere accepta, grataq; sunt, quae a dedita illi uoluntate, & spe eiusmet fruendi, possidendiq; terrenis penitus abiectis studijs proficiuntur, in quibus studijs terrenis lex imbecillitatis tantum nobis est carnisq; directrix.

Quando enim eramus in carne, infectiones peccatorum quae per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum ferremus morti. Nunc autem soluti sumus a lege morientes in eo, quo conuincemur, ut seruiamus in nouitate spiritus, & non uetustate literae.

QVASI declarans, quid sit fructum ferre Deo, ostendit quid antea erat ferre fructum morti; quando carnalem uitam sequebamur, inquit, hoc enim est quando eramus in carne, cum carnis desideria, & commoda magni aestimabamus, in quibus discriminandis, & regendis auctoritatem, & diligentiam omnem suam adhibet lex, tunc infectiones peccatorum, quae per legem sunt, id est, illa intentio, multiplicatioq; peccatorum, quae per occasionem legis in nobis facta est, quandoquidem per legem & unum quodq; peccatum maiore culpa committitur, & plura id unum peccata necessario post sequuntur: istae ergo infectiones, pullulationesq; peccatorum operabantur in membris nostris, quod est, membra omnia nostra ad sibi succurrendum, inferuendumq; aduocabant. In quo attente inspiciendum est uolentibus intelligere, qua ratione lex ansam praebet ad grauius, multipliciusq; delinquendum, hoc in his paucissimis uerbis ab Apostolo indicatum esse. Id porro nos sic explicemus: Omne peccatum si nulla sit posita lex, licet peccatum sit, Deumq; aut proximum dedecore, damno ue offendant; tamen si patretur, atq; admittatur, neq; conscientiae morsus graues habebit, ut quod nulla lege reprehensum sit, neq; demonstratum, neq; prohibitum, neq; terroribus animi perturbabit, nulla illi peccato poena in lege proposita, sed ipsum per se languens, & tacitum, atq; ad fodiendas stimulis curarum mentes nostras inerme terminabitur in sese, expletaq; cupiditate, & libidine sua conquiescet: quod si accedat monitio, & doctrina alicuius grauis & auctoritatem habentis uiri, qui demonstrat & doceat, quam sit iniquum & turpe iniuriam proximo facere, idemq; quod sit aequum, & rectum comoneat, suadeat abstinere a talibus, hortetur ut in pudore, & in officio quisq; permaneat: hac iam accepta cognitaq; disciplina, si quis postea contra huiusmodi praecipra deliquerit, cum peccato grauiore deliquerit, quippe in quo praeter facinoris culpam, quae in facinore ipso sita est, contemptus etiam praecipri sanctioris fuerit additus, quod ipsum per se non leue est peccatum. tum uero intus sentiet reprehensionis quasdam ueluti rationis acris ipsum obiurgantis, quod eam rem, quam prauam, & nefariam esse intelligeret, nihilominus suscepisset, neq; bono in ea re consilio, sed incosultae potius cupiditati paruisset. Haec intestina rationis reprehensio nata iam ex monitionibus illis, quae doctrinam dederant, recti, prauitq; internoscendi, & peccatum magis ut graue sit, & id magis etiam, ut intelligatur, facit; ut cum duplex quodammodo & geminatum peccatum

peccatum ex simplici, atq; uno sit factum, tum eius in anima infectio tanq; uibex, & uerberatio quaedam illa ipsa insideat conscientiae obiurgatio, per quam peccatum ad nos intus perturbandos uegetius redditum est. Quod si praeter doctrinam, & uisionem lex feratur, quae poenam peccato mortis, exilij, ignominiaq; proponat, non ne quot interdicia in lege posita sunt, tot sunt accelsiones magnitudini, grauitatq; peccati, totq; in anima ex peccato ipso oriuntur infectiones, non morsus iam conscientiae solus, sed alsidui metus, sed infecta suspiciones, cum diurnis nocturnisq; sollicitudinibus urgemur, cum poenam pertimescimus, cum ut eam effugiamus, aut fraudem aliam aliquid, aut uim etiam suscipimus, & meditamur, nec peccati iam admisi terrorem sine alio peccato excutere nos posse credimus? Atqui ista sunt pathemata, ut Paulus inquit, peccatorum, quae in membris nostris operantur, per quae peccatum nostris membris imperat, ut ad sibi succurrendum, & subueniendum omnia praesto sint. Lingua inficiando crimina ad periurium uocatur, oculi, atq; uultus simulationem suscipiunt, manus ad eadem armantur, pedes expediuntur ad effugium, e corde omnia malitiae consilia euocantur. Atq; hoc examen facinorum, & scelerum e lege, & per legem in nobis ortum, totos nos corripit, & in seruitutem redigit peccati, ut perturbationibus intestinis animi omnia membra nostra deseruire cogantur. Quorum quidem facinorum multo maxima parte, si lex nulla extitisset, potuissemus facile carere: horum nunc infectionibus uexati, atq; oppressi fructificamus morti: quo enim amplius inuoluimur in peccatis, hoc ius morti maius in nosmet ipsos tradimus. Atq; hanc peccati uelut hydram quandam multiplicatam ex uno capite progenie numerosa & produxisse quodammodo uidetur, & aluisse ipsa lex, etsi legi hoc quidem non sua ipsius omnino culpa, & tamen aliqua culpa ipsius accidit, quae non hydram hanc fecundam ad plurimos foetus educendos cupiditate istam ipsam totam elisit ex animo, sed eam quidem cum reliquisset, frænâ se quibusdam regere posse existimauit, ut non ultra q; permissum foret, illa progresseretur. In quo & spe, & opinione sua lex decepta est. Quid enim, dixerit quispiam, qui legem illam uult, num inopia consilij in hunc errorem lapsus est: minime ille uero, neque adeo labi potuit, sed cum ipse uerbis, sententijsq; humanis, atq; ipso sono, uoceq; literae terrena, & corporea populo proposuisset, spiritalia sub illis, & diuina uoluit intelligi, ad quae intelligentia qui peruenissent, nucleumq; iam inuenissent, cortice mox abijcerent, neq; in litera peccati, & mortis ampliatrice, sed in spiritu uiuificante ad Deum, & ad Dei iustitiam adniterentur. Quod nos per fidem CHRISTVM sine prauaricationis nota confugientes seruimus Deo in nouitate spiritus, cuius mysterium modo patefactum est, non amplius in uetustate literae, quae exauthorata, & dimissa iam obsoleuit.

Quid igitur dicemus? lex peccatum est: absit, sed peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam & cupiditate non cognoscebam, nisi lex dixisset, Non concupisces. Occasionem autem capiens peccatum per praecipitum peperit in me omnem cupiditatem. Absq; enim lege peccatum mortuum est. Ego uero uiuebam absq; lege aliquando, adueniente autem praecipitum peccatum reuixit, & ego mortuus sum, & repertum mihi est praecipitum, quod erat ad uitam, id esse ad mortem: peccatum enim occasionem capiens per praecipitum decepit me, & per praecipitum ipsum me peremit. Quamobrem lex quidem sancta, & praecipitum sanctum, & iustum, & bonum. Quod igitur bonum mihi factum est mors: absit, sed peccatum, ut appareat peccatum per bonum mihi parere mortem, ut fiat praeter modum culpabile peccatum per praecipitum.

HOC est, ut ab ultimis uerbis incipiamus interpretari, quoniam peccatum, quod per se si non incufetur, neq; ad supplicium uocetur, languidum, atq; iners minime mentem atq; animum meum conturbabat, aduentu legis acris factum est, & ad inferens

nissem, inquit, peccatum non habuissent. Quid ergo, aduentus Domini causa illis fuit peccati? Minime per se quidem, ipse enim uenerat, ut eos ab omni peccato eriperet, sed ipsorum neglectus, & contumacia, & aspernatio noscenda, amplectendaque ueritatis grauius in illis peccatum ex aduentu CHRISTI constituit. Ita non id quod bonum est, fit cuiquam mors, sed peccatum potius est, quod id bonum ad detrimentum, perniciemque conuertit, quandoquidem ipsum peccatum contra bonum stando, idque reiiciendo, & conculcando fit longe grauius, & culpabilius peccatum, quam si nullum ex aduerso bonum habuisset, contra quod tenderet, & ex cuius contentione irritatum ipsum asperius fieret.

Scimus enim quod lex spiritualis est. Ego uero carneus sum, uenditus sub peccatum, nam quod operor, non cognosco. Non enim quod uolo, id ago: sed quod odi, id facio. Quod si quod nolo, id facio, consentio legi, quod bona. Nunc autem non amplius ego id operor, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam uelle adest mihi, facere autem honestum non reperio. Non enim quod uolo, facio bonum: sed quod nolo malum id facio. Si uero, quod ego nolo, hoc facio, non iam ego id operor, sed id, quod in me habitat, peccatum.

POSTEA QVAM dixerat peccatum ex interdictione, & prohibitione legis an sibi acquisiuisse, per quam ipsum grauius & deterius fieret, quaestioni tacita nunc occurrat. Potuit enim occurrere aliquis, & dicere, Cur ergo peccatur in id, quod lex prohibet, aut si omnino fuerat peccandum, quid ita data lex est, quae auctura esset peccatum, & multiplicius id effectura? difficilis sane quaestio. Ita que respondet Apostolus, duasque nostras partes esse ostendit, quarum partium alteri, & probata & accepta lex sit, altera pars sit legi, & parti illi, quae cum lege facit, contumax & aduersaria. Quarum duarum partium inter se contentionem, atque pugnam exponere conatur, hominem illum exprimens, qui ante aduentum gratiae Dei, & CHRISTI, in lege Moysis fuit, is enim maxime his certaminibus & praelijs carnis aduersus mentem erat expositus. Nec sane in hoc loco legi naturae locus est, habebat illa quidem in se simulacra quadam certaminum huiusmodi, potius quam certamina, sed ueluti quae nihil ad Deum penitus referebat; ad coitionem uero quandam hominum retinendam, & conseruandam studia sua dirigebat, & quicquid non esset contra societatem communem, liberum hominibus, & permissum relinquebat, admittebatque libidines, nec ulla uitae oblectamenta, quae fraudi modo, & detrimento proximo non essent, ab se, & ab quotidiano cultu, uictuque suo reiiciebat; non est ad uerum, & proprium legis nomen illa lex naturae applicanda, atque aptanda. Quapropter de lege Moysis oratio tota est. Quam quidem scimus legem, inquit, quod spiritualis est, id est, ei parti hominis edita, & lata, quae ex mente rationeque consistit. Sic enim spirituale hoc loco, ut cupiditati, & sensui, quae magis corporeae sunt affectiones, opponitur, intelligendum est: qualis interior homo est, qui non uidetur, nec tangitur, quod est proprium spiritus, ut distinguitur ab homine externo, & corporeo, qui iam sensationi, & oculis subiectus est. Porro autem mens, & ratio spiritualis pars hominis, quae sensum omnem corporis effugit, uerius, & dignius ipsa est homo, quam aut caro, aut qui in carne affectus sedem, & locum obtinent, cui ipsi parti potissimum, & principi lex est praecipue lata, quae instrueret mentem, atque erudiret genere illo scientiae, per quod prauum illa à recto, bonum à malo, quodque Deo gratum esset, ab eo, quod ingratum, sciret possetque distinguere, & cum illud persequi, quod probari Deo intelligeret: tum id uitare, quod esse illi odiosum, aduersariumque arbitraretur. Spiritualis est igitur lex, quoniam huic parti lata est, quae est longe aliena, & dissentis à corpore, tum natura, tum etiam studijs ferè & uoluntatibus, per quam partem postea etiam in sensus, affectionesque corporis dimanare legis uis & praecipuum bene agendi, recteque concupiscendi possit. Sed ut nequaquam fuit difficile uinci à lege rationem & subijci, ita illud

illud difficilimum per rationem, & per legem, temeritatem carnis contundi, & comprimere. Obstat enim semper hic corporeus homo rationali homini, neque illi dicto patitur audiens esse, & cum in unam partem ab illo discedere iussus est, in aliam, & diuersam nequit ipse contendit. quod cum facit, non ille menti eripit concordiam, & consensionem conueniendi cum lege, sed in seipso illius uim, & facultatem irritam facit, ut corporeo homini nequeat lex dominari, eod quod is & legi, & rationi contumax sit. Hunc utrunque hominem in semetipso exprimens Apostolus, tanquam uterque loquitur, & nunc se in parte carnis, nunc in spiritu ponit. Nouimus, inquit, quod lex spiritualis est, hoc est menti, & rationi lata, & in ea imperium obtinens. Sed ego homo carneus sum, uenditus sub peccatum, mancipium factus peccati, cui caro ipsa me uendidit. Illa enim tantummodo id cogitans, quo pacto posset explorare cupiditates suas, reliqui hominis in me rationem nullam duxit, sed uoluptatis pretio empta dedit peccato me possidendum. Itaque quod facio, non cognosco, cum ego seruius peccato, non id agnosco meum, non mei illud iudicij, non liberae uoluntatis est: non enim, quod uolo, id ago, sed quod odi, id facio. Ita in utroque est uis, cum neque quod uolo, id agere mihi permissum est, & ad id, quod odi, faciendum detrudor. Sed in hac tamen dissensione apparet, si id quod ago, non agere magis uellem, quod ego internus homo uis delictet, & ex ea parte qua spiritualis sum consentio legi, & eam approbo, atque adhaerisco, tanquam bonam; quod si contra eam ipsam ago, non iam is ego sum interior homo, qui legem frangam, sed est peccatum illud, quod habitat in me. Peccatum quod habitat, inquit, cuius & fomes natura nobis inlitus est, seminarium cupiditatum, & seditionum omnium, quod nequaquam à nobis auellere possumus. Sed ipsa deinde frequentatio, confirmatioque peccati, quae peccandi consuetudine in habitum moris adducitur, etiam contra legem est, & contra mentis rationem ualentior. Atque illa quidem naturalis carnis hominis ad peccatum propensio praecipuum illud legis aspernatur, quod est. Non concupisces. Habitus uero ipse peccandi, reliqua praeter ea omnia constituta legis, atque mandata confundit, & dissipat. quod cum inuita, & reluctante ratione fit, quod accidit ferè in ijs, qui scientia instructi ad cognitionem boni, malique sunt, ut non prorsus ruant, neque ad delinquendum proiciant sese, sed ut tacita quadam sensum eod pertrahantur, tunc est rationis & uoluntatis cum habitante in carne homine peccato, dissidium, ut uoluntas quidem legem amplectatur, illique haerere cupiat, peccatum autem & legi, & uoluntati uim afferat. Non enim, inquit, in me, hoc est, in carne mea, habitat bonum. Nam si habitaret, cum ego bonum uelim, agerem id etiam. Quid ita autem non ago? Quia cum id cupio agere, non inuenio uitam, quae me eod deducat, & & ut alia quadam distrahatur, & lumini mentis meae quasdam intus tenebras offundit sentio, cum illa uaporibus, fumisque cupiditatum turbata, atque aberrans, neque consilium pristinum firmum, neque rectam semitam amplius tenere scit.

Reperio igitur legem uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum appositum est, condelector enim legi Dei, secundum internum hominem: uerum aspicio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuum me dedentem legi peccati, quae est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Gratias ago Deo per IESUM CHRISTUM Dominum nostrum. Igitur idem ego mente quidem seruius legi Dei, carne autem legi peccati.

PERGIT eundem statum demonstrare Iudaei hominis ex lege uitam agentis, in quo ista pugna mentis, & carnis assidua est, neque ullo pacto potest ad concordiam conuertere, quod in illa lege accidit, quia est spiritus ac ratione lex instruebat; carni tamen bonam, & magnam partem relinquebat. Nam & diuitias magnificerè permittebat, & connubia etiam plura non interdicebat, ea que à Domino Deo peti suadebat, quae essent carni, corporique accommodata, atque apta, ut pluuia, ut fertilitates, ut terrae fructus, ut familiarum, & armentorum sobolem, ac denique uidebatur lex ita Deum Hebraeis

Hebraeis proponere colendum, non ut eum ipsius causa hi uenerentur, sed ut ad sua terrena oprata consequenda illius maiestate, & numine abuterentur. Et si nō hoc uitium omnino erat legis, sed error eorum, qui legem tantum ex uerbis, & literis attendebant, eueniebat quidem illud necessario, ut permisso femel cupiditati regno, regi postea cupiditas, ac sustineri, uti uoluisset lex, minus facile posset. Reperio igitur, inquit, legem, quod uolenti mihi agere bonum, malum adiuuatum est, hunc, inquit, effectum in me legis, hanc doctrinam sentio, quod scio iam discernere, & distinguere in memetipso aliud esse mei, quod assentiatur legi, aliud, quod repugnet. Quod si non esset lex, nequaquam ego id animaduertissem, sed totus inclinasset ad cupiditatis nutum. Nam recti quidem, & honesti, quatenus cum Deo, & ex Deo ratio illius duccenda est, incogitans fuisset. Distinguo itaque in memetipso, ex doctrina legis, & docente me lege, quod Dei lege delector secundum internum hominem rationalem, spiritualeque uidelicet, secundum autem externum & carneum, repugno legi mentis meae, quae eadem est & Dei lex, quando ipsi quidem legi Dei, mea mens assentitur, & auerit; homo autem in me carneus, captiuum me redigit sub peccatum. Nam quod hoc legis uocabulo, & in membris, & in peccato abusus est, nequaquam id est proprie dictum. Sed ut solemus dicere, Mammonam dominum, ac uentrem Deum, non quod aut dominus ille, aut hic Deus; sed quia sunt, qui illis sese nimium subiiciant seruos; sic legem membrorum, & peccati, non quia ista lex, ut quae e contrario omnium legum potius sit perturbatio, sed quod a multis peccato & carni nimium inserviat. Ex lege itaque hoc didici, inquit, ut discernere, & nossem, cum cupio facere bonum, malum mihi adiacens, & appositum esse, quod iam ante alijs uerbis dixerat, per legem scilicet esse cognitionem peccati, iam cognosco peccatum, uideo pugnam, intelligo quid intersit, sed quis est tamen, qui me ex hac eruat, & liberet seditione, atque pugna? Quis est, qui huic corpori mortis, & carni peccati, hoc est, his corporis & carnis meae incolis peccato, ac morti silentium, pacemque imponat? Et statim tanquam hic inuenis, quod paulo post aperitius est dicturus, non esse hanc opem a lege expectandam, quoniam ea huius ferendi auxilij facultatem nullam habeat, & ad eum se conuertens, qui solus potest iuuare; Gratias, inquit, ago Deo per IESVM Christum D. N. is enim me liberat Deus, neque per legem tamen, sed per IESVM Christum. Nam ego quidem ut Iudaeus in lege spem reponens unus, atque idem cum sim, mente quidem seruo legi Dei, carne autem inservio legi peccati, ut autem per IESVM Deo seruo, ne carne quidem subijcior sub peccatum, & ab hac molestissima rixa, assiduaque contentione sum ereptus, quod in uerbis sequentibus latius declarat.

Nulla igitur nunc condemnatio his, qui in CHRISTO Iesu, non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Nam lex spiritus uitae in CHRISTO Iesu liberauit me a lege peccati & mortis. Quod enim impossibile erat in lege, & in quo illa impotens erat propter carnem, Deus suum ipsius filium mittens in similitudine carnis peccati, & ob peccatum condemnavit peccatum in carne, ut correctio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

HIC IULIUS, Ad eum locum in Paulo uenimus iam, inquit, qui & fuit antea semper, & futurus erat inexplicabilis, nisi summum fidei nostrae mysterium hesternodie nobis Deus indicasset. Nam per Deum ipsum immortalem, quid aut uerbis his prescius, aut sententij absconditius potis est quisquam cogitare, aut proferre? cum si illud unum duntaxat hic opponatur, differi hic quidem de illa carnis rixa, quam nobis natura agnatam, & pertrahentem nos sub dominio peccati frangere, & superare non potuit lex, quod eam CHRISTVS a nobis remouit, atque abstrulit; nullam tamen hic dari rationem, nec causam, quam obrem, & quo pacto hoc ita fuerit factum, praesertim cum experiamur quotidie fere omnes, qui in CHRISTO Iesu etiam fide Deo subiecti sumus, carnem, carnisque peccata in nobis locum habere, si hoc unum, ut dico,

hic obij

hic obijciatur, quaeraturque cur non idem potuerit lex, quae & cognitionem peccati tradidit, & uitari illud praecipit, & praeterea praesentem quoque poenam non obtemperanti apposuit, quod potuit CHRISTVS, qui sine lege, sine ui, sine praesenti terrore damnationis, atque mortis tantummodo poenam & supplicium in illum extremum diem differens, carnis tamen peccatum dicitur intermisit, qui uere, & clare respondeat, & qui in his uerbis Pauli exponendis digitum recte queat progredi, profecto nemo reperitur, nisi si quis ad respondendum accedat illius celestis mysterij plena notione, intelligentiisque instructus. Itaque uideo actus, laboresque eorum, qui hunc locum interpretari conati sunt, tanquam in medijs fluctibus manus pedesque agitantium, quod se aliquando eximere e tanto pelago, & uindicare in aliquam terram possint; quorum tamen sedulitas nobis non est infructuosa. Fecerunt enim illi suo labore, atque cura, ut & leuior noster labor, & uehemetius in nobis studium inquirendae, ac noscendae ueritatis existeret; uerum illi partim conuersi ad praedicandam magnitudinem diuini beneficii, quod quidem iure, ac merito faciunt, dignasque in eo Deo gratias, & debita laudum praeconia tribuentes, illud, quod unum maxime noster audire, & nosse expetit animus, quodque unum ad dissoluedas omnes quaestiones aptum, appositumque est, quare hoc gratiae magis ex Euangelio nobis cōtigerit, quam ex lege, tanquam cōpertum omnibus praetermittunt, quod ab omnibus maxime ignoratur. Partim quandam uelut rationem reddere se credunt, quod in lege nostro ipsorum arbitrio, & nostris duntaxat uiribus relicti, expertes in ea, eramus eius gratiae, quam nobis per Christum Deus comunicauit, & contulit, quasi non huius ipsius ratio sit quaerenda, quid ita in lege nos expertes suae gratiae nos uoluerit Deus. Ast ego tua hesterni diei disputatione edoctus, & quod summum mihi fidei Christi mysterium id plane demonstrasti, in quo praesertim nobis Christus, & perspicue uia patefecit, ut cōtemneremus, relinquere musque mundanas cupiditates, atque ea, quae sensibus percipi, & corpore cōrectari possunt, in minimis haberemus; appetere autem magis sperare musque celestia, quae nec cerni possunt, nec tangi; atque horum spem potiundorum, in uno Deo totam cōstitueremus, cum & quae haec uita secula, hocque Christianae propositum uoluntatis praemia sequerentur, CHRISTVS ipse furrectione ad immortalem iam uitam, & ascensione in caelum sua nobis ostendisset; cum hoc, inquam, uerissimum, altissimumque Christi mysterium patefactum mihi sit, facile iam ego possim rationem reddere, cur non potuerit lex: fides autem in Christo possit temeritates, & petulantias carnis in nobis cohibere. Etenim fini cōmutato, & alio inducto genere sanctoris, & uerioris, ac flagrantioris etiam cupiditatis pristina illa carnis cupiditas deflexa ad mundum cōcidat, & intereat necesse est; ut etiam si interdum quasi de improbitate capti, deprehensique in delinquendo labimur, ab illo tamen proposito delinquendi, & ab omni cogitatione in terrenis rebus infixam penitus abhorreamus, atque ita uel peccatum totum nobis, uel salutem animi seruitus, per quam peccato is subiectus est, sit ablata, atque erepta; quod tamen contingere nemini potest, nisi cum Christo in carne cōmorienti, & cum eodem a mortuis excitato, in eiusdem societate spiritus mox uiuenti. Illud tantum ex te quaero, quam obrem Paulus hoc fidei mysterium, quod Christus est, non ita aperte ubique exposuerit, ut omnibus esset in proptu, ne uel necesse nobis foret per tot mysticas, & arduas uerborum, rerumque intelligentias in id scrutando & inuestigando peruenire. QUONIAM, inquam, Iuli id ipsum, quod fecit Christus, idem illud Paulus in memetipso retulit, atque ostendit, qui mysterium fidei & uita docuit, & factis, ipse enim terrena item, & mundana omnia contemnendo, & quod alijs esset uiui, atque salutis suae ipse & cōmodorum suorum rationem nullam ducendo, tum autem tendendo ad superna, atque celestia, illorumque spem assequendorum in Deo uno collocando, planius multo cognouit, illustriusque facebat fidei mysterium, quam si illud lingua, & uerbis tantummodo explanasset. Quamquam & satis, ut mihi quidem uidetur, in ipsius epistolis, & scriptis non modo iacta huius doctrinae semina, sed etiam fruges lectissimae, & optimaeductae sunt; ut in his ipsis uerbis, quae modo recitatae sunt, aperte patet, & perspicue, ut cum se dicit spernere omnia, quae cernuntur, tanquam mortalia, & quae non cernuntur, appetere, quod ea sint sempiterna, uel cum ex opprobriationibus spem confirmari fidelium testatur, uel cum gloriatur incommodis, quae pro Christo plurima perpelessit, uel cum in hanc sententiam saepe

P loquitur,

loquitur, ueritatem esse in Christo, deponere nos ueterem hominem corruptum, secundum cupiditates, & renouari spiritu mentis, induereque nouum hominem secundum Deum conditum in iustitia, & sanctitate ueritatis. Ac si uerum proferre uolumus, totum potius Paulus mysterij est declaratio, quam ut in eius aliquot uerbis debeamus quaerere, uenarique mysterium. Sed ut ad ea mi frater reuertamur, quae ad intelligentiam horum Pauli uerborum, quae tu iure difficilima esse dixisti, apta, appositaeque sunt: uides profecto ipse hoc, ut tu inquis, fidei mysterio edoctus, nullo modo potuisse legem, haec carnis uitia comprimere, iubendo, aut uetando, quae facillime comprimantur fidei uirtus. Cuius impotentia, & imbecillitas in lege illa est ratio, quod lex quamuis spiritualis sit, hoc est, eius nostrae partis causa lata, quam interiori in nobis hominem dicimus, is enim spiritus est corpori dissimilimus natura, atque substantia: atque ut ipsa nobis indiget, careat, ostenderet, in quo esset error, & culpa, & peccatum, idque ut discernere uisus, ac uitaremus, instrueret; tamen non usque eo fuit spiritualis, ut nos totos ad ea uocaret, quae cognata, & propria sunt spiritus. Sed cum in carnalibus, & terrenis nos uersari permitteret, spiritum, hoc est, rationem, mentemque nostram ueluti ministram subiecit corpori, & carni, ut in illius tantum affectionibus, motibusque dirigendis, & gubernandis esset occupata; ipsa autem ex sese nihil sibi coeleste, neque diuinum proponeret, ad quod solum contenderet, & in quo summam constitueret beatitudinis suae. Itaque quemadmodum auriga, qui frangendis & cohibendis equis appositus est, aut gubernator qui nauis inter fluctus dirigendae praestit, nullam unquam artem tam exquisitam, tam certam potuit reperire, qua fretus, non solum grauis tempestatum casus, sed etiam quotidiana omnium horarum pericula uitaturum se consideret; illi Moisaicae contigit legi, ut dum sancto illa quidem, sed tamen terreno, humilique consilio aliorum peccatis obuiam ire uult, efficeretur ipsa magis occasio peccati, quando ad carnis uitia, atque culpas, quas tollere illa non potuit, accessit etiam praeruaricatio. Nil igitur mirum, si nequiuisset lex hominem carnalibus studiis deditum, frangere, & coherere. At fides CHRISTI, quae hominem totum excitauit e terra, & a mortalibus, interiturisque bonis transcendis, atque expectandis, ad coelestia, & immortalia desideranda bona transfudit, utque horum terrestrium, sordes, ignobilitatemque contemns illorum diuinorum praesentiam, nobilitatemque adamarer, doctore Christo persuasit, atque impulit. Quid mirum, si ea nullum peccatum, & carni reliquit locum, quod illud in carne considerare, & dominari aduersus spiritum, uitamque possit? Atque cum de Iudaeorum statu, & eorum, qui legem colebant, proxime me dixisset Paulus, rixamque in illis carnis atque mentis sua ipse in persona, ante oculos exposuisset, nunc ad uere Christiani hominis statum, & conditionem demonstrandum se confert. Nulla, inquit, his est condemnatio qui sunt in Christo IESU, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Nam hi neque legi subiecti, ut qui mundo, & carni, & terrenis omnibus mortui sunt, nec ius in eos lex, nec potestatem ullam obtinet iudicandi, atque damnandi; sub regnum enim spiritus, & uitam in Christo Iesu transierunt, quam nimirum uitam, neque dare, aut dimittere nobis, neque item auferre potest lex. Non enim absoluimur, neque condemnatur per legem, quicunque in spiritu ambulamus. Nam lex spiritus uitam in Christo IESU, inquit, legem hic non suo nomine appellas, sed uocabulo abutens, ut Moisaicae legi par uerbum legis in spiritu referat, quod est Apostolo uisum. Nam uiuere spiritu totum amoris est, & uoluntarium unicuique; legis autem est iubere, & uetare, idque agere pro imperio, & minas quoque ac metum poenae adhibere. Lex ergo spiritus uitam in CHRISTO liberauit me a lege peccati, atque mortis, id est, illa spiritus uita, qua ego post obitum mortem cum Christo, per quam mundo, & carni fui peremptus, cum eodem mox Christo ad uitam iustitiae suscitatus sum, ut uiuam posthac Deo, & non mundo; ista inquam suscitatio, per Christum mihi comunicata ad spirituales iam degendam uitam, liberum me reddit a lege peccati, atque mortis. Iam enim in me neque peccatum potestas est, nec per peccatum mortis, neque adeo ipsi quoque Moisaicae legi, quae est his utriusque posita, & ut peccatum nobis demonstraret uidelicet atque arguat, & ut peccato mortem poenam, nisi cauerimus, irroget. Ab ipsa enim tota lege per hanc iustitiae uitam iam sum liberatus. Sicut enim Christi mortem in carne illi obitam, ego in uoluntate mea, & in proposito animi imitor, quod carnem meam unam cum

illius

illius mortuam peccato uolo, sic & eiusdem resurrectionem imitatione assequor, cum ad spirituales iustitiae uitam cum eo ipso unam excitator, atque consurgo. Quo in statu iam mihi consistenti neque peccatum, neque mors, & propterea neque lex potest dominari. Quod enim impossibile erat in lege, & in quo illa impotens erat propter carnem, propter carnem, inquit, impotens erat lex liberare nos a peccato, quod exprimere non potuit clarus, quam imbecillitatem propter carnem legi tribuere. Quoniam enim lex carni suum regnum, & cupiditates suas terrenas relinquebat, illas autem ipsa regere bono more duntaxat, & metu eas poenae ex Deo, atque item ex se moderari nitentur, ad tollendum totum ex homine peccatum, nequaquam ea uirum satis habere poterat. Deus uero misso filio suo, in similitudine carnis peccati, uera quidem in carne misit filium suum Deum, sed in hoc tantum simili carni nostrae, quod in situm, inhaerensque peccatum sicuti habet nostra, illa CHRISTI caro non habebat. Integra enim erat, neque ex Adam producta, e quo nos qui processimus, infectam peccati uitio carnem cuncti retinemus. Ita similitudinem illa in hoc quidem humanae carnis gerebat, ac non eandem omnino carnem, in caeteris uero nihil nostra a carne neque natura, neque infirmitate illa caro differrebat. Nata enim erat & ipsa, atque facta ad externas accipiendas iniurias, unamque in eo, atque eandem cum carne nostra rationem communicabat, ad inferendas autem, & faciendas nequaquam; ad quod nostra nimis quidem prompta, & propemodum praiceps semper est caro, quae non solum extrinsecus, uerum etiam intus obrectando rationi graues assidue pugnas, & quotidiana praesentia nullo iure concitat. Misso igitur in similitudine carnis peccati filio suo, & ob peccatum misso, hoc enim est, quod in Graeco est scriptum, *ὅτι ἡ ἀμαρτία*, non enim ab eruditibus potest de peccato conuerti, sed aut ob peccatum, aut pro peccato, quod tamen utrunque intellectu idem est; sicque in scripturis haec locutio solet accipi, ut in epistola ad Hebraeos: *ὁμοῦ ἀπορί τῆ ἀμαρτίας ὅτι ἡ ἡμετέρα ἀμαρτία*, id est, non amplius pro peccato sacrificium. Et paulo infra: *ὅτι ἡ ἀμαρτία ἡμετέρα ἐστὶν ἡμῶν*. Et rursus: *ὅτι ἐστὶν ἡ ἀμαρτία ἡμετέρα*. Et apud IXX, in Esaia: *ὅτι ἡ ἀμαρτία ἡμετέρα ἐστὶν ἡμῶν*, & *ὅτι ἡ ἀμαρτία ἡμετέρα ἐστὶν ἡμῶν*; hoc est, Si detur pro peccato anima nostra. Itaque misso filio suo in similitudine carnis peccati, & pro peccato, aut ob peccatum misso, hoc est, quia peccatum erat, quia pollebat, dominabaturque peccatum, ita & missionem filij ab Deo, & modum, quo modo missus, quod in carne simili huic peccatrici carni in mundum est destinatus, & causam, cur eum Deus miserit, misit enim ob peccatum, ut obuiam iret, prouideretque peccato, ne id omnia ad sese traheret, atque conuerteret, ac effectum quoque illius missionis offendit, quod in carne sua simili carni peccati condemnauit peccatum in carne. Illud enim peccatum, quod propter carnem irritam uim legis in nobis faciebat, nosque sanctis monitis eius, obtemperare non sinebat, illud, inquam, peccatum suscepta carne nostra, & cruci mortisque addicta, in carne ipse peremit, quatenus nos extinctis in carne nostra cupiditatibus deceptionis, totos ad cupiditates transfudit ueritatis, ut correctio, inquit, legis impleatur in nobis. Nam & sic necesse est uerbum Graecum, *ἀμαρτία* correctionem uertit. Non enim intendebat lex nos sic dirigere, ut omnis omnibus mundanis cupiditatibus, coelestis tantum curas, cupiditatesque sectaremur; hoc enim non legis, sed fidei CHRISTI est proprium, nisi & ipsa lex in sensum fidei spiritualiter accipiatur. Sed intendebat lex nobis in mundo, carneque uersantibus, modum tamen quendam cupiditatis, & ordinem adhibere, in quo opinione sua longe decepta fuit. Itaque hunc errorem legis, hanc diminutionem illius, tum auctoritatis, tum consilij correxit in nobis fides, quae totos nos ex ipsa carne eiecit, atque extulit, ut exemplo Christi, & diuinae illius doctrinae documento instructi in spiritu iam deinde, non in carne amplius ambularemus. De quo ad Galatas hanc distinctionem legis, & CHRISTI, Iudaei, & fidelis, ac utriusque statum breuiter ostendit: Spiritu ambulate, inquit, & cupiditate carnis non explebitis. Atque hoc Christianum est; mox alterum, quod sequitur iam Iudaicum. Nam caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, opponunturque inter se, ut ne quae uelit, ea faciat. Vides ne quod pluribus uerbis paulo ante disputauit, certamen, & rixam in homine ex lege dirigente terrenas cupiditates ante oculos exponens, idem paucioribus ad Galatas uerbis ab eo esse expressum?

P 2 Atque

Atque ideo etiam ibidem adiecit: Quod si spiritu agimini, non estis sub legem. euaserunt enim ex lege, & imperio legis, qui dimisis carnalibus, in quibus maxime elaborat lex, ad spiritum se, & ad spiritualem uitam contulerunt.

Qui enim secundum carnem sunt, ea quæ sunt carnis student: qui autem secundum spiritum, ea, quæ sunt spiritus. Nam studium carnis, mors est: studium autem spiritus, uita, atque pax. Ideo studium carnis inimicitia est in Deum. Legi enim Dei illud non subicitur, neque adeo potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in uobis. Si quis autem spiritum CHRISTI non habet, hic non est eius. Si uero Christus in uobis, corpus quidem mortuum est ad peccatum: spiritus autem uita, ad iustitiam.

PERGIT in eodem Apostolus insistere argumento, ut qui in spiritu sunt, & qui in carne, distinguat, & utrumque fructum, finemque demonstret: Qui secundum carnem sunt, inquiens, qui uitas carnis insunt, illi ea meditantur, quæ sunt carnis, caro porro in terram est conuersa, & prona, ergo eorum meditatio tota terrena est. Qui uero in spiritu sunt, qui ad naturam spiritus se referunt, quæ nequaquam corporea, neque sensibilis est, illi ea meditantur, quæ sunt spiritus: spiritus autem in sublime se effert, amat, & appetit cognationem suam, quæ cœlestis, & immortalis, & nuda omni corpore est: ergo horum meditatio in cœlo & Deo fixa est. Ita meditatio carnis mors est. Cum enim caro tendat, & inclinet ad ea appetenda, quæ caduca sunt, & diu stare non possunt, eaque cognata, & familiaria diligit, & ipsa necessario cum meditatione sua, & item illa, ab ea quæ appetuntur corruptibilia sunt, & fini, mortisque addicta atque nata. Meditatio autem spiritus, quæ in cœlestibus uersatur, uita est, & pax. Nam & in his hæret, quæ immortalia sunt, tanquam cognatis, in quibus & ipsa perpetuo uiuit, & pacis fructu potitur, quod neque morsus ullos conscientie sentit, qui lætitiæ animi, quod in uoluptatibus carnis contingit, intus illi faciant amariorem, & cum summo bono, ipso nimirum Deo, pace, & concordia semper iuncta est. Nihil enim uult, quod non ex ipso, & per ipsum, uel potius, quod non ipse Deus sit. Atque ideo meditatio carnis inimicitia est in Deum: auertit enim ab eo, & ad contrarias partes reuocat, atque diuellit, quod est proprium inimicorum, & eorum, qui cupiunt obesse. Contraria porro sunt terrena cœlestibus, infima summis, inquinata mundis, caduca immortalibus. Quarum quidem deteriorum cura, & meditatio, quæ carnis sua, & peculiaris est, nec unquam subiecta est legi Dei, neque uero etiam potest subijci, ex aduersario enim genere, & penitus alieno tota conflata est. Itaque qui in ea ipsa carnis uoluntate consistunt, nequeunt Deo placere, quandoquidem hi se ad infensas Deo, & inimicas potius dant partes. Sed quod ait legi Dei non posse subijci meditationem carnis, cum de lege Moyse intelligendum est, quæ in hoc præcipuo uno opere occupata, ut carnem sibi subigeret, nunquam tamen potuit illius feram, indomitamque naturam ad mansuetudinem, modestiamque redigere: tum etiam legem Dei, ipsum illum spiritualem uiuendi modum, ordinemque describit, a quo etiam magis caro remota est. Vos autem estis non in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus Dei habitat in uobis. In illis dicitur spiritus Dei habitare, quorum spiritus cum Deo, & Dei spiritu coniunctus amore fertur in Deum, ut idem uelit cum Deo, & consentiens illi sit. Spiritus enim ille Dei, diuinus amor est. Porro qui huiusmodi sunt, nihil cum carne, carnisque desiderijs, commercij, aut rationis habent, aut si habent, necesse est, ut tantum se distrahant à Deo, quantum studij, & amoris in carnis studia conferunt. In quibus igitur habitat Dei spiritus, hi non sunt in carne iam illi quidem, sed in spiritu, qui hoc modo sponsor est nobis, & arrabo futurorum honorum, & beneuolentia Dei summi erga nos, ut supra Paulus, & Ioannes alibi, quæ dicit, In hoc scimus, quoniam Deus manet in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Quod si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nunc spiritum Christi, paulo ante Dei, quoniam unus, atque

idem

idem omnino spiritus est, & in eo tamen diuisa est erga nos operatio. Nam spiritum Dei magis agnoscimus in resurrectione nostra ad iustitiam, & in fini ipso rerum diuinarum, æternarumque, quas petimus: Christi autem spiritum, & in hoc, & ite magis proprie in illo, quod carnem peccato mortuam continemus. Hac enim ex parte propria est actio in nobis spiritus Christi, ex qua tamen ad illam alteram partem fit transitus: ideoque qui hunc Christi spiritum non habet, is non est Christi, & quod necesse præterea etiam est, non est is Dei. Non potest enim surgere ad uitam, & ad iustitiam, qui non prius obierit peccato carnis mortem. At quinam est spiritus CHRISTI? & in quonam inest CHRISTVS? In eo, inquit, cui corpus mortuum est propter peccatum: id est, ut ne peccet, mortuum est. Et ad hunc effectum non peccandi mortuum, & cui spiritus uita est propter iustitiam, quod est, qui uiuit spiritualiter omni bonitati, atque uirtuti, in eaque uirtute, Dei iustitiam, diuinamque bonitatem imitatione assequi conatur. Atque hic quoque in his uerbis satis expressum est fidei Christi mysterium, quanquam Apostolus compressit & suo more locutus est. Est igitur is Christi, & in eo Christus est, qui corpus habet mortuum peccato, & spiritum uiuentem habet, non cuiuslibet curæ, neque humanæ cogitationi, sed assequendæ, & imitandæ iustitiæ summi Dei, ad quam iustitiam cum resurrectione Christi is quoque confurrexit.

Si uero spiritus eius, qui excitauit IESVM è mortuis habitat in nobis, qui excitauit CHRISTVM è mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra per inhabitantem ipsius spiritum in uobis.

HÆC accessio ad ea, quæ antè dicta sunt à Paulo apposita est, ut quod de morte corporis, & de uita spiritus mentionem modo fecit, ne existimarent legentes totum esse quod in CHRISTI fide ab Deo nobis ostentatum sit, & propositum, quod immortalis quidem spiritus, & anima futuri essemus, corpore autem mortui, remouet statim dubitationem hanc, & futuram corporum resurrectionem ostendit, causamque, & rationem affert. Quod si spiritus Dei, is enim CHRISTVM Deus excitauit à mortuis, in nobis habitauerit, hoc est, si anima nostra proprium domicilium Dei fuerit, si nulla pars animæ diffuset à Deo, neque in alienas curas, alienos uel amores se deflexerit, sed hæret omni sua cupiditate, & appetitione in summo Deo, sic enim illum in se inhabitantem continebit, cum nihil, quod non ex illo sit, spiritus noster cogitabit, aut appetet. Si igitur is Dei spiritus habitauerit in nobis, qui excitauit IESVM à mortuis, Deus is ille ipse mortalia quoque nostra corpora ad uitam excitabit per inhabitantem illum suum in nobis spiritum, qui non patietur corpora in perpetuum iacere, quando ipse Dei spiritus maiore nixu, atque uis in cœlum, uitamque tendit, quam ut queat in terra à corpore retineri & deprimi: ad eam autem uitam excitabit, quæ cum eodem semper Dei spiritus coherens sit futura. Namque hæc propria futura est spiritus Dei in nostris corporibus excitatio, siquidem omnia passim humana corpora excitabuntur, neque in omnibus tamen fuerit inhabitans Dei spiritus. Verum illa corporum uulgaris excitatio immisione animæ in quodque corpus suæ faciendæ est, quæ cum per se uitam animæ deferat, reuocata in corpus uitam statim suam cum illo communicabit. Sed quæ anima Deo ita coniuncta fuerit, ut spiritum suum aluerit, & conformarit spiritui omnipotentis Dei, seque ipsam Deo habitaculum præbuerit, illa in corpus rediens, non suam solum corpori, sed & illam spiritus Dei uitam insinuabit, atque inferet, quæ erit ipsi Deo similitudine, imitationeque propinqua. Non uiuet enim modo illud corpus, sed & beate uiuet, & Dei consuetudine perpetua, amicitiaque perfruatur, quod cæteris corporibus non continget, quæ fuerint animabus tantum suis absque Dei spiritu in uitam restituta, & reposita.

Quapropter fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Nam si secundum carnem uiuatis, debetis mori: si autem spiritu actiones corporis perimitis, uiuetis. Quotquot enim spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Non enim cepistis spiritum seruitutis, rursus in formidinem.

P 3 Sed

Sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Ipse spiritus contestatur spiritui nostro, quod sumus filij Dei: si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

DEBITORES sumus, non carni, inquit, ut secundum illam uiuamus, id est, nihil debemus carni, ut ad illius nutum uiuere debeamus: nullo enim illa beneficio sibi nos obstringit, sed inducit potius in fraudem, ut quæ interitum & mortem suis secta toribus offerat: debemus autem spiritui, à quo uero beneficio, summòq; afficimur, quod ab eo uitam, & immortalitatem obtinemus. Si igitur uolumus uiuere, si nos delectat uita, huncq; uiuendi fructum proprium, & perpetuum tenere cupimus, spiritui actiones corporis perimamus, eas scilicet in quibus corpus spiritui repugnat. Has enim si inter emerimus, cum hæ nobis mortem accerant, & conciliant, mortem ipsam in nobis interemptam habebimus, ex tibiq; & eminebit spiritus uita, quæ illi semper comes, & coniuncta est, in hoc quidem seculo operatrix iustitiæ, in altero uero æternæ beatitudinis assecutrix. Quicumq; enim, inquit, spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Ecce immortalitatis & beatitudinis nostræ rationem. Cum enim necesse sit, ut aut Dei spiritum habeamus in nobis, aut spiritum mundi: si cū spiritu mundi constat, & conspirantem spiritum nostrum habuerimus, filij mundi nominabimur, & illi erimus tanquam filij patri subiecti, & obedientes, aut potius, ut domino serui parebimus, iniqua enim illius, iniustaq; imperia & suscipiemus, & exequemur, quod est, ut seruientium tyranno, non ut parenti obedientium ministerium. Si uero spiritum nostrum cum Dei spiritu copulauerimus, patrem nobis uere noscemus esse Deum, etenim illius madata, atq; imperia omnia nobis ad salutem, ad lætitiã, ad uitam esse experiemur, ipsiusq; indulgentiam erga nos intelligemus. Quæ Dei nobiscum, ut patris cognatio ex fide CHRISTI nobis peculiaris est. Namq; Iudæi, qui utrumq; & Deum, & mundum adsciscabant, duosq; sibi dominos confusa mente commiscebant, magis tamen erant filij mundi, quam Dei. Etenim mūdum quidem amabant ipsum, appetebantq; eius bona, atq; in illis fructum uitæ constituebant; Dei autem metu & timore ad suas frændas cupiditates adducebantur. Ideo enim uerebantur, & cauebant Deum lædere, ne ab eo terrena possessione priuarentur. Sed tamen quoniam & ipsi spiritu Dei educti ex Aegypto, & in solitudine custoditi, & lege instructi sunt, ne de eis quoq; intelligeretur filios Dei, sicut nos sumus, item illos esse, quoniam & ipsi spiritu Dei quodammodo ducti sunt, ideo subiunxit Apostolus, nos non accepisse spiritum seruitutis rursus in formidinem, sed accepisse spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater, qua eadem geminata paternæ appellationis uoce, in Marco ad patrem utitur IESVS, & utrumq; nomen patris est, alterum Syra, Hebræaq; alterum Græca, & Latina lingua, ut Deum communem patrem omnibus esse ostendat. Ac nos quidem in quotidianis nostris ad Deum precibus primo statim effatu patrem illum inuocamus, ab ipso IESU Christo admoniti, ac edocti. Sed & affectus quidam animi est interior, qui Deum non solum nominat sibi, sed cognoscit etiam patrem. De quo etsi hesternò die non pauca diximus; tamen hic quoq; aliqua dicenda sunt, ut uirtutem fidei nostræ, & beneficia IESU Christi sapius nobis in memoriam reducamus. Pater quidem ergo omnibus nobis Deus est, quatenus semen cognationis, cum illo in nobis obtinemus, quod ad similitudinem ipsius fuimus creati. Sed & Adam pater est omnibus nobis, quod naturam nostram, atq; substantiam hunc animalem uidelicet hominem totum ex illo hausimus. Est enim ita de eo scriptum: Et factus est primus homo Adam in animam uiuentem. Homo igitur animalis, hoc est, qui anima, & uita tantum nititur, cuius omnia officia sunt ad eum finem, ut hanc uitam mortalem custodiat, illius terreni hominis Adæ, ut ipse ad Corinthios Paulus scribit, filius est, qui semen præstantioris suæ cognationis cum Deo, aut non attendens in semetipso, aut despiciens, carni, & corpori sese ferendum totum dat, illisq; uiuendis & explendis omnem diligentiam adhibet, qui huiuscemodi homo mortali omnino addictus est, sic moriturus, ut non unquam amplius talis exurgat. Sed in ipso homine post aduentum adultæ iam rationis, si diuinum semen illud & cognatio cū Deo fuerit

fuerit animaduersa, & cognita, statueritq; qui animaduertit, Deum patrem recognoscere, & in illo spes suas ponere, tunc duplex illi uia, & ratio proposita erit, una in lege Moylis, altera in fide CHRISTI. Lex Moylis Deum sic patrem colentibus eum proponit, ut non ipsum tamen filijs, neque illius Deum sic patrem colentibus non percepta bona, sed ea, quæ sentiuntur, & cernuntur ab eo optanda esse doceat, atque ut eorum adipiscendorum authorem sibi Deum uelint esse, illos admonet, quem patria quadam indulgentia erga eos præditum susceptorum illorum curam, tanquam filiorum patrem prædicat, & in promissam terram mel, & lac fluentem illos deducturum, pluuiasq; illis tempestiuas, & fructus annuos producturum. Atque hic primus aditus est, atque ingressus ad tribuendum Deo honorem, tanquam patri, propter quam causam in ueteri scriptura Iudæi filij Dei sæpenumero appellantur, & quidem ab ipso imprimis Deo, ut cum ait: Ego dixi, dii estis, & filij altissimi omnes. Vel cum: Ego filios genui, & extuli, & primogenitus meus Israël. Idem quoque Moyse ad populum arguens, & increpans: Deum qui te genuit, dereliquisti. Et Malachias: Deus unus est, & pater omnium uestrum, quod in persona Dei Hieremias: Patrem uocabis me, inquit. Vel cum dominus dicit de stirpe Dauid: Ego ero illi in patrem, & ipse mihi in filium. Iudæi quoque CHRISTO de semetipsis: Nos unum patrem habemus Deum. Ex quibus omnibus manifestum fit, eos filios Dei iam rite nominari, qui Deum unum authorem suum agnoscunt, & uenerantur. Sed ut contingit in pueris, qui etiam parentes suos nouere, illisq; blandiri, & habere honorem didicerunt: non id tamen agunt parentum causa, neque quod illorum uoluntati penitus uelint esse obtemperantes: sed ut per cultus illos, ac blâditias aliquid earum rerum à parentibus consequantur, quas ætas illa concupiscit, propter quam causam etiam metu, & minis coercendi sunt, ne affectionibus illis induciti, in praua fortasse studia incidant, & malis moribus imbuantur: Sic accidit Iudæis, ut illum spiritum Dei, quem ad Deum unum colendum, cognoscendumq; acceperant, non in amore acciperent, sed in metu, & formidine: ideoq; spiritum eum seruitutis appellat Paulus. Amare enim uere non poterant Deum, quem idcirco amare præferrebant, ut ea, quæ magis amabant, aliena ab Deo, atque diuersa, per eum consequerentur: & in illis ipsis expetendis ac potiundis, quæ amabant, ne grauius ruerent, proximumq; sæpe alliderent, pœnis erant propositis, minisq; coercendi. Filij ergo illi Dei, sed tanquam pueri effigiem solum Dei inchoatam, ac rudem in seipsis deferentes, qui si postquam uiri facti essent, & animo, & studijs patrem uoluissent imitari, atq; illi penitus se conformare, & tradere, neque extra eum aliorum hæreditatem honorum ex alijs parentibus constituisent querere, uerum & integrum nomen filiorum fuissent meriti. Non enim puerili affectu quodam, sed stabili, grauiq; iudicio Deum patrem percipissent. Et quoniam ad hanc spem, huncq; finem aiebantur de principio ab ipso Deo, atque instituebantur, statim à primo filij uocari cœpti sunt. Atque ideo Paulus conditionem nostram ab illorum conditione seingens, ait nos non ita accepisse spiritum Dei, ut is nobis ueluti seruis ad timorem, formidinemq; sit, quemadmodum quidem Iudæis fuit: sed ita accepisse, ut ingenui, & liberi in filios Dei adoptati paternam unam nomen necessitudinis, & amorem, ac sanctitatem eam, quæ ei nomini debeatur, suscepimus, atq; ut in his adoptionibus, quæ inter homines legibus sunt, qui ex uno genere adoptatur in aliud genus, emancipatus à priore patre in alterius transit potestatem, nomenq; nouum fert, & mores, gentem sacraq; commutat, fitq; totus eius patris, cui se dedit adoptandū, & ex eo iam dependet, honorumq; illius expectat hereditatem: sic nos dimisso patre mūdo, genus Adæ reijcientes renuimus esse animales, illamq; corporeorum, & terrenorū bonorum hæreditatem, quæ ab genere illo nobis ueniebat, repudiamus, & abijcimus, solaq; ea bona expectamus, quæ ex Deo, & ab Deo promissa nobis sunt. Ita in nouam familiam, nouum nomen, nouæ, & æternæ hæreditatis spem traducti, ubi non amplius terreni, sed cœlestes, non in patrimonio corruptibili, sed in nunquam interituris bonis, spe, & desiderio infixi sumus: tum uero Deum nobis appellamus patrem, tum optimorum filiorum charitate, & studio erga illū accēsi fructus eos pietatis nostræ iam in hac uita capere incipimus, qui tali parere digni

digni sunt. Nam hoc primum amore, & spiritu altiores efficiuntur, & à communibus istis humanis studijs, & appetitionibus in cœlum longe eminentius, pacatij & beati nihil intra nos sentientes, quod intestinae illi lætitiæ officiat, hæremus cõteni in ipso complexu omnipotentis Dei. Ille uero in suo sancto spiritu nobiscum semper est, & sese nobis demonstrat, regnumq; cœli in animis representat nostris. Quod ipsemet in Luca testatus dominus est, iam intra nos & in hac uita esse, in qua quidem status nostri beatitudine, in quo animi gaudij conuersi ad Deum creatorem nostrum, & patriam illius indulgentiam erga nos, ueritatemq; eius honorum, ac admirabilem fructum illorum, in nobis intelligentes, clamamus amoris uoce, atq; cordis, O pater, pater, ò uere patrium erga nos animum, atq; amorem gerens. Et quidnam est præterea, quod ab optimo patre & eodẽ patre omnipotente aut sperare amplius, aut uero etiã optare debeamus: Ergo is spiritus, qui nos in huic sensum rapit, qui ponere nos reliquas mundi curas, & sperare in solo Deo iubet, qui bona illius nobis indicat, atq; impertit, qui beatos & contentos iam in hac uita facit, idem ille ipse spiritus Dei sanctus, qui & ipse Deus, testimonium præbet spiritui nostro indubitatum, atq; certum, quod sumus filij Dei, quando ab illo patre nostro sic tractamur, ut amantius, indulgentius, liberalius tractari nequeamus, cuius quidem spiritus diuini testimonium spiritus noster, qui illi est cõiunctus, & adherens sic accipit, ut sese gerat pro filio Dei, cuius tantam erga se experitur indulgentiam, ut præ bonis animi, quæ ex illo possidet, mundum, & mundi bona, quæcumq; lingua nũcupare, aut sibi potest cogitatio depingere, tanq; cœnum omnia ducat, & in uno ipso Deo etiam nunc hic uiuens, & terrenis affectionibus etiam nunc pulsatus, constituat summam omnium felicitatis suæ: qui si persuasus est, habetq; exploratũ se filium Dei esse, tanti fide testimonij, & tot donis testimonij comprobatis adductus, eidem testi profectò credet, se cum filius sit, hæredẽ quoq; Dei fore, atq; eorum honorum hæredem, quorum hereditatem maiorem suum fratrem Christum iam adijce crediderit: quæ nimirum bona ea sunt, ut surrecturus homo totus è mortuis, & futurus deinceps sit immortalis, idemq; in cœlum ascensurus, & ad dexteram Dei sit confessus: ubi enim caput, ibi & corpus manere est necesse propinquum similiter, & adiunctum Deo, non quidem pari dignitatis æqualitate, sed in capitis sui maiestate. Porro autem caput nostrum est Christus. Credet ergo & confidat certo spiritus noster se ita hæredem fore Dei, ut sit cohæres I E S U Christi.

Siquidem unã patimur uti unã & glorificemur. Reputo enim quod nõ dignæ sunt ærumnæ præsentis sæculi, ad eam gloriam, quæ debet reuelari in nos.

S I Q V I D E M, inquit, nostræ fidei professio est, uelle pati cõ Christo, ut ad eandẽ cum Christo gloriam etiam unã proueamus, ac ne nos perturbet mentio patiendi, speratamq; illam tot honorum lætitiã incommodorũ coniunctione diminuat, subiungit statim sapienter & prouidẽ, reputare se, hoc est subducere rationem, & facere summam, quemadmodũ facere soliti sunt, qui calculos, & numeros in summam colligunt, quod est perpẽdere ex utraq; parte, & aestimare. Quid est autẽ, quod reputet? nempe hoc, quod omnes huius sæculi molestiæ, omnes ærumnæ, incõmoda omnia, quæ cõ Christo à nobis subeantur, nõ sunt idonea ad tantũ promerendũ, quantum illis incõmodis præmium propositum est, quandoquidem collecta, & coaceruata in unum, si in cõtentionem futuræ gloriæ deducantur, illius longe magnitudine, & felicitate sint inferiora. Quod idem ipse alio loco, Quod nũc nos cõterit excedens leuitate, inquit, æternam excedentem grauitate gloriam comparat nobis non cogitantibus ea, quæ uidentur, sed quæ non uidentur: atq; hoc est spe attollere animum, & diminuere eadẽ opera laborem. Quid uero, num patimur omnes cum C H R I S T O qui in hanc fidẽ uenimus? patimur enim uero, qui si etiam non in uinculis, & plagis, & in omni corporis laceratione, ac supplicio C H R I S T I fidem constanter profitemur, neq; in crucem tollimur, sicut ille fuit sublatu, eo ipso tamen, quod & ad ista parati animo, si accidat, sumus, & in medijs mundi cupiditatibus, atq; curis sustinemus quotidie prælia pertentantium nos & dolorum, & uoluptatum, atq; à cogitatione Dei transducere ad se

ad se nitentium, hisq; quoad licitũ est, obstitimus, & repugnamus, gerimus ipsi quoq; crucem nostram, & abnegantes nosmetipsos, nostri unq; genus pristinum, contendimus, & admittimur, ut efficiamur filij Dei. Et quoniam longo iam processu spiritũ uehementer exultit Paulus, eumq; habere testimonium spiritus sancti, quod filius Dei sit, disseruit, uitamq; ex eo pendere uno, & honorum Dei hæreditatẽ, futuramq; gloriam paratam illi esse dixit. Corpus autem & carnem in totum abiicisse uisus est, ne qui forte suspicetur nihil istam partem apud Deum honoris habituram esse, neq; ad immortalitatem aspirare eam posse, ob hancq; causam nec tantum futuræ illi gloriæ fortasse deferatur, quantum opus est, & corporis commoda minus contemnantur, ueluti quod inique, atq; iniuria his præsentibus priuetur bonis, si id in posterum fructus nullos cœlestium illorum honorum est percepturum, euerit quoniam Paulus ad conseruandum, corpus quoq; nostrum nobiscum unã futurum immortale, & honorum eorumdem cum spiritu particeps, implicat ille quidem, & contortet: sed tamen ut accurate, & subtiliter intuentibus, hic Pauli in hoc loco intelligatur esse sensus, nunc eius audiamus uerba.

Uehemens enim expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Nam uanitati creatura subiecta fuit, non sponte, sed propter eum, qui subiecit in spe, quod & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

U E H E M E N S expectatio creaturæ, inquit, hoc uocabulum *κρίσις*, quod nos cæterorum opinionem secuti creaturam transulimus, melius nostro iudicio conuertemus fabricam, habemus quidem uerbum uerbo par cõdere, quod est Græce *κρίσις*, idq; in corporeis potissimum naturis, & rebus usurpamus: sed quoniam uocabula, quæ ex eo uerbo ducuntur, ut conditio, ut conditura, inciderent in alienos sensus, mentemq; legentis obrurbarent, conditionis loco fabricationẽ proferimus, cuius uerbi uis cognata tamen est priori uocabulo, atq; propinqua. Igitur his, ut dico, nominibus ad corporum naturam utimur, quibus creatio ut longe communior est, sic ferẽ etiam est spiritualior. Creare enim animas Deum recte dicimus, cõdere, aut fabricari non ita dicimus. Sed quod *κρίσις* in hoc loco pro omni eo quod fabricatũ à Deo est, hoc est pro cœlo, terra, elementisq; accipienda sit, quorum unã cum gloria filiorum Dei sit faciendã nouatio, quando ista propter hominem effecta, & fabricata, hominis ipsa quoq; conditionem in utraq; partem sequuntur, ut & laborante eo laborent, & pacato quiescunt, multa hic & præclara dicuntur à sanctis uiris, quasi nos ut adhortentur acuiendas esse nobis uires animi, ut fortius certemus, quibus non pro nobis solum, sed tanquam pro aris ac focus sit etiam decertandum. Siquidem in illam perpetuam gloriam per patientiam, tolerationemq; certaminum postea introducti, & terram peccato primi hominis excretioni traditam, & cœlos senio, laboriq; deficiatos, de quibus scriptum est, quod omnes tanquam uestimentum ueterascent, & sicut amictus mutabuntur, in nouam, & perpetuam pulchritudinem nobiscum simul restituetur. Sed ego in eam mentem inclino potius, ut de fabrica corporis nostri intelligendum putem. Nam & cœli ante peccatum Adæ currere circumcirca, & se uoluerẽ instituerunt, & feracitas terræ, ac cæterarum rerum opportunitas non tam sibi, quam nobis in laborem est uersa. Atq; ut ea etiam ita se habeat, nec enim inficiamus, ne nos quidem, quin cuncta in sæculorum fini, & in aduentu magni Dei nobiscum unã nouanda, & in potiore statum commutanda sint: tamen argumenta futuræ immortalitatis nostræ magis ex nobismetipsis, & ijs, quæ in nobis experimur, & sentimus, ducenda sunt, quam ex alienis, ac longe distitis rebus. Itaq; & hoc uocabulo Marcus in Euangelio pro hominis tantum conditione, & creatione usus est, quã I E S U S discipulis præcipit in illo, ut euntes in mundũ omnem, prædicent Euangelium omni creaturæ, quod est *κρίσις τῶν κτίστων*. In quo illud quoq; apparet & ex istis, quæ nobis maxime aduersaria sunt ad uictoriam, palmamq; contententibus, & quæ inuincibilem uidentur habere uim impediendi, atq; obstandi, posse ea nõ difficiliter à nobis superari.

quando nobiscum ipsa quoque ad eandem gloriam immortalitatis aspirant. Sic igitur se habet uerborum istorum intellectus. Vchemens enim expectatio creaturæ, hoc est fabricæ, & illius in nobis partis, quæ condita corporea est ipsa quoque expectat, ut accipiat reuelationem filiorum Dei, ut particeps etiam ipsa sit, ut eandem immortalitatem communicet. Est enim *ἀποδοξίας* compositum uerbum ab expectando, & capiēdo, quod est quasi hiare expectando, ut accipiat. Reuelationem autem, quoniam arcanum consilium Dei de electis suis in illo extremo iudicij die omnibus reuelabitur, & tunc palam in medium omnia proferentur. Atque hoc uerbo sic positum ab Apostolo est, expectari à corpore nostro eandem immortalitatem, cuius quidem expectationis ratio communior illa sit, quod nihil est effectum, & in natura conditum, quin etiam si non ratione, & consilio, at tacito tamen desiderio ad melius semper spectet, & moueatur. Verum cum altera statim existat quaestio, qui possit corpus immortalitatem appetere, quod ad ea omnia potius propensum, præceptumque sit, quæ sunt penitus contraria immortalitati, ut est testis Apostolus, & munitus, omnia subito circumspiciens, & providens, occurrit è uestigio quærentibus, & anteuenit, dicēs istam ipsam fabricam partis sensibilibus in nobis, corpus, carnemque uidelicet, non sponte sua subiectam fuisse uitæ, sed propter eius crimen, qui illam subiecit, hoc est propter Adæ crimen, qui obedientem illam primò rationi, & ex ea immortalitatem haurire in se paratam, suo peccato, & uitio deiecit ad corruptionem. Nam uanitatem hoc loco Apostolus, uana carnis desideria, & cupiditates inaneis uocat, quæ fructum mortem, & corruptionem afferunt, quas alibi cupiditates nominat deceptionis, quæ quidem efficiunt, ut uanos filios hominum, mendaces filios hominum appellet scriptura, & in imagine non in ueritate transire hominem confirmet. Etenim simul ut caro, quæ nullum suum habet ordinem, nec rationis lumen, ab illa in primo patre nostro cū mente, & ratione concordia diuisa est, neque quod cuperet, cuiusmodi id esset, cognoscere amplius ipsa potuit, neque in eo ipso quod cupiebat, modum sibi, & finem constituere fuit apta. Sed est uanitati, ac corruptioni ex eo, animalis homo addictus fuit, retinuit tamen sibi spem, & illud insitum, atque occultum naturæ desiderium non abiecit, sese cum filiis Dei in pristinam aliquando nobilitatem, & ueterem gratiam redintegrandum esse, uel eo etiam maiorem, quod tunc in ipso Adam in ancipiti, & lubrico positus poterat & stare perpetuò, si decreuisset, & cadere, si hoc ei magis collubuisset. Posthac uero si fuerit redintegratus ac repositus, & maiorem multo, & in perpetuum stabilem gloriam est adepturus. Ab omni enim tum penitus seruitute corruptionis liberabitur: id est, ab ea terrenarum cupiditatum seruitute, quæ illum constructum tradit corruptioni atque morti, quibus etiam in Apostolo uerbis iudicatur de fabrica corporis nostri fuisse dictum. Non enim cælum, neque terra huiusmodi corruptionis seruituti sic subiecta est, uindicabitur igitur corpus nostrum à seruitute corruptionis, & in libertatem gloriæ filiorum Dei liberabitur. Erit enim hominis animalis liberatio, accessio eius liberationis, quam ut spiritualis, & filius Dei, regeneratus uidelicet ex Deo, & natus homo consequetur, quæ tunc quidem fuerit libera & secunda gloria, cum extra belli periculum, & huiusce uitæ lapsus, in exurrectione corporum propria & perpetua possidebitur.

Nouimus enim quod omnis creatio consuspirat, & congemiscit usque ad præsens: neque ea solum, sed & ipsi primitias spiritus habentes, & nos ipsi in nobis ipsis suspiramus, qui adoptionem in filios expectamus redemptionem corporis nostri.

OMNIS creatio uel fabricatio in hoc loco, & in unoquoque homine totus homo, & in uniuerso tempore totum genus humanum intelligitur, quorum ut unquam scire se, & nosse affirmat Paulus, gemere unam & suspirare huius inueniendæ immortalitatis desiderio. Ac natura quidem res sese ita habet, ut quod Paulus alio loco, Suspiramus, inquit, & affectamus, nolentes quidem exui, sed superindui, ut absorbeat mortalitas à uita, quoniam sic facti, atque conflatu ex anima, & corpore in unam rem fuimus,

totum

totum hoc quod sumus, diligamus in nobis ipsis, & incolume, ac saluum totum esse cupiamus. Neque erit quisquam perentans animum suum, & omnis occultos sensus mentis suæ cogitatione peragrans, quin in semetipso intelligat ferri nos amore, & studio conseruandi nos ipsos, atque ita conseruandi, ut nec partis in nobis, nec temporis iacturam aliquam libenter admittamus. Sumus quidem eo animo, si qui bene, & recte fuimus instituti, ut si alter utrum perdendum sit, corporis partem, quam animæ detrimentum præoptemus. Verum enim uero non est plena, neque integra animi nostri consolatio: si tamen amissio corporis facienda sit, hoc desiderium adipiscendæ & fruendæ immortalitatis, ita in unoquoque homine insitum est, ut neque obliuione, nec contrario studio, aut ratione unquam ulla possit auelli, quod in alijs rebus, quas inaniter, & temere cupimus, nec possumus ullo modo adipisci, facile est providere ratione, ne cupiamus aduersus quidem totam hominis immortalitatem, quominus ea optetur, & anheletur, non uis, non passio, non consilium ullum, non temporis longinquitas, non studiorum diuersitas potest, non denique ratio, non cuiusquam autoritas obistere, & prohibere. Quod studium si innatum nobis usque eo est à natura, ut nequeat deponi, ne illud quidem simile, aut affine ueri est, frustra id in nobis, & nequequam ab eadem natura fuisse insitum. Ad hæc accedit ratio longe fortior, quæ Paulo, & nobis in Deum rite credentibus huius eiusdem rei scientiam corroboret, quod omnes, qui Deum quoquo modo cognorunt, & ab eo sunt uel inspirationibus & nuntijs e cælo missis, uel Moyse lege instructi, atque edocti, cuncti in hanc spem terræ mandati, & in se pulchris conditi fuerunt, tanquam denuo reuicturi, neque amplius postea in mortem essent recaturi, fuerit licet Saducaeorum factio quædam apud Hebræos, quæ sustulerit resurrexerunt, & Paulus de eadem re Athenis disserere incipientem philosophia irriserit, sintque etiam nunc quamplurimi, qui corpori uni excolendo, & saturando neglecta fide immortalitatis adhibeant curam; tamen aliud in istis lingua, atque mores, aliud mens ipsa intus, si consulatur, ex clamat, præsertim si ea aliquo pacto sacrarum rerum, & rationum uel solis auditionibus fuerit imbuta. Est enim in Iob, est in prophetis, & denique penè in omni scripturæ contextu, de resurrectione futura corporum animaduertere. Horum porro prædicatio, & expectatio aliorum, si non uana, sed uera est, ut quæ à summa Dei ueritate profecta, & inspirata sit, scire iam potest Paulus, & cum Paulo omnes qui Deo fidem habemus, cunctum hominum genus in hac spe fuisse corruptioni, & morti ad tempus addictum, ut extremo in tempore consurgat ad uitam, nec mortem postea amplius unquam oppetat. Nam aut qui hoc ex Deo perceptum habuerunt, certi spei suæ, & resurrectionis, intelligentesque quid sperarent, tantisper naturæ, & morti concessere, aut si à tanto doctore non fuerunt moniti, nullamque huiusce spei curam, nec cogitationem in animis suis uoluerunt; occultum tamen naturæ, & mutum immortalitatis desiderium abdicare à se non potuerunt. Quare genus omne humanum, & quod mortuum est iam diu, & quod uiuit, suspirat uniuersum, & anhelat ad hanc immortalitatem, eamque ad totius integram hominis, non alicuius certæ in homine partis, ut & totum genus, & homo totus ad incorruptionem, & uitam recuperandam contendat. Et quoniam de animo erat persuasibilis, de corpore magis ambiguum, alio etiam ualidiore inter uiuos utitur argumento, quo & animus ipse corpori, & testimonium spiritus sancti huic de corpore spei subuenit, & astipulatur. Non solum, inquit, hæc communis est totius humana fabricæ, creationisque expectatio, reuiuiscendum denuo esse, & immortalem deinceps uitam agendum: sed & illi qui spiritus primitias habuerunt, quod est intelligendum de patriarchis, & prophetis, in quibus primò ceptit operari spiritus sanctus, & nos ipsi, in quibus idem spiritus assiduum sibi iam domicilium constituit, qui non primitias tantum, sed integram messiem spiritus sancti possedimus, quibus ille non solum flatus, sed flamma, & lumine amorem, & cognitionem summæ ueritatis infudit, & qui adoptionem in filios Dei iam ex parte nacti, plenior etiam posthac, & illustrior eiusdem Dei hereditatem expectamus. Hoc enim sibi uelle iam diximus *ἀποδοξίας*, quasi expectare interim accipiendos nos inquam, qui plenitudinem spiritus ex Deo hausimus, quem habemus intus omnis nobis ueritatis certissimum & sponsores, & testes,

Q. 2. suspi

fufpiramus item ipfi, & expectamus redemptionem corporum noſtrorum, quod non faceremus, ſi hæc noſtri pars, non ad obtinendam perpetuitatem, ipſa quoque nata, factaque exiſteret. Ac nequis hoc tantum dicat ſperare eſſe, ſpe autem noſtra falli, & deſcipi nos poſſe, refutat ſtatim, ſic inquit;

Spe enim ſeruati ſumus: ſpes autem cum cernitur, non eſt ſpes. Quod enim cernit quis, quid etiam ſperat: quod ſi quod non cernimus, ſperamus, per patientiam expectamus.

EA SPES, inquit, quæ de præterito pignus maximum nobis dedit, non ſe eſſe fallacem, ut per quam ſpem, ſalutem ſumus adepti. Nam à primo cum credidimus Deo per IESVM CHRISTVM, & ſpes noſtras à mundo auferentes, in illo omnes collocauimus, & fiximus, ſtatim mercedem ſpei noſtræ accepimus ſalutem noſtram. A ſeruitute enim iniquitatis & mortis, ad uitam, & iuſtitiam Dei ſumus translati, in genusque, & nomen filiorum Dei uenimus. Illa igitur ſpes, quæ nos, ut alter ait Apoſtolus, Pauli conſors, atque collega, regenerauit in ſpem uitam, tantumque nobis honorum cum promitteret, plus etiam dedit, ut quæ dignitatem humanæ nobilitatis, quam omni uitio, & culpa contaminati homines amiſerant, cum ſe reſtituturam illis polliceretur, ultro Deos ipſos, & Dei filios effecit. Illa inquam ſpes, de futuro nos profectum non fallit, ſam tot rebus, & argumentis nobis explorata, & perſpecta. Sicuti non feſellit ne tunc quidem, cum ad eam nullo adhuc certo obſide illius firmitatis induciti acceſſimus. At nunc poſteaquam per eam noſtræ illuſtrata mentes, & cognita omnis ueritas, commerciumque cum Deo, & cum ſpiritu ſancto ſalutis, & beatitudinis noſtræ nobis inuitum eſt, quid eſt uel quod minimum dubitemus, quin hanc quoque immortalitatem integri hominis ex corpore, animoque conſtati, quam pollicetur nobis, ſit præſtatura: modo patienter, & cum tolerantia expectemus, quod eſt proprium eorum, qui in Deo, & fide Dei firmiter hærentes, ſolantur ſpe illa expectationem ſuam. Nanque & qui expectant patienter, & qui impatientes ſunt, omnes quidem in uitam perpetuam cum corpore ſimul ſunt reſuſcitandi. Sed illam ſola immortalitatem, & ueram uitam ſentit Apoſtolus, quæ electis Dei futura eſt. Hi enim immortalem uere uitam: qui autem à Deo damnati, & repudiati fuerint, mortem poſtius immortalem ſunt inuenturi. Spes igitur, & in ſperando atque expectando patientia, ſuſcipienda nobis eſt, quando nec ſpes quidem amplius eſſet, ſi quod ſperamus, id iam teneremus. Atque ut animaduertas altitudinem Pauli ſenſorum, & quæ obrem hanc ſpei diſputationem interpoſuerit, perſpice tute, & cum animo tuo conſidera, ut intelligas non eſſe locum calumniantibus ad hanc inſirmandam ſpem, cuius probationem in hac uita, non modo conſequi, uerum nec deſiderare quidem poſſumus. Si quis enim contradicat, & aſſerat ſperare nos uana, & expectatione noſtra deſcipi, nempe id ita dicat, quoniam utrū ſpes iſta uera ſit, an ne falſa, in hac uita cupiat experiri, argumentaque ueritatis de hac ſpe ex his, quæ hic apparent, & cernuntur, ducenda eſſe conſtituat. At hoc nihil eſt, quod minus optari poſſit. Cupias enim unam, ſi illud cupias, & uiuere, & mortuus eſſe. Dum enim in hac uita ſumus, in ænigmate ſumus, & tanquam in imagine, ac ſimulacro ambulamus, cunctaque felicitas, & beatitudo noſtra ſpe futuræ uitæ continetur. Quid ergo optes huiusce ſpei ſenſibile argumentum, cum ſi hoc obtineas, quod optas, amplius ipſe ſenſibilis non ſis? Itaque ſpem quidem iſtam contemnere, & poſtmittere, atque ad explendos ſenſus totum conferre te poſſis. Argumentari autem contra eam ex his, quæ cernuntur, aut teſtimonium flagitare certum, quod illam tibi ex ſenſibus conſirmet, nullo modo poſſis, quin continuo repugnantia dicas, & id quod aſſirmas, ſimul etiam inſicere. Ac quemadmodum ſi quis marinos fluctus ſolidam terram cupiat eſſe, ita tamen, uti fluctus nihil minus ſint, ipſeque ab illo nauigandi motu, & geſtatione non deſeratur, is huius ſui oprati nullam ſtabilem & conſtantem habeat rationem, ſed ſibi meti ipſi contrarius, & repugnans ſit: ſic qui futuræ uitæ ſpem ex his quæ ſenſibilia ſunt, uolunt com-

proba

probari, hi & ſentire ſimul, & non ſentire quod deſiderant, uolunt: Quando ab omni ſenſu humano iſto uidelicet, & mortali aut ſpem, aut te abeſſe neceſſe eſt, ſi ſis huiusce ſpei ſenſum aliquem percepturus. Illa igitur tibi argumenta ſpei noſtræ fidem faciant, quæ ex eadem ſpe ducta ſunt: quam cum uideamus in eis rebus, quas in hac uita poſſumus experiri, promiſſionis ſuæ fidem nobis præſtitiffe, quod reuocauit nos à peccati morte, & in iuſtitia uitâ inſinuauit, exceptis aduerſarijs Dei, & hoſtibus effectis eius filios: cum, inquam, uideamus ſpem noſtram in Deum tot nobis & tam præclarâ promiſſa expleuiſſe, eandem certo conſidamus ea, quæ adhuc ſuperſunt, quæ in alteram uitam reſeruata nobis ſunt, etiam expleturam, cum horum præſertim, quæ iam poſiti ſumus, illa quæ expectamus, quali comitatus quidam, & appendices eſſe intelligantur. TVM IULIVS, Proh Dei immortalis fidem mi frater, inquit, quid eſt nobis de hoc homine dicendum: utrum eum ex humano, an ex cœleſti magis ordine ſtatuamus: qui tantos curſus cogitationum, tanta inuolucra diuinorum conſiliorum in tam paucis uerbis conſtringat, & alliget, & cum breue ſpatium progreſſus uideatur, cœlum, & terras, & maria peragravit: Quod porro pelagus doctrinæ, quæ uis inaudita cœleſtis ſapientiæ non in his uerbis indita, & impreſſa eſt: oftendit pene digito nos eſſe filios Dei, teſtes aduocat omni fide digniſſimos: quippe illos ipſos, qui planè noſcunt, intelliguntque ueritatem, ſpiritus duos uidelicet, & illum Dei, qui eſt ipſa ueritas, & noſtrum, quatenus cum illo copulatus eſt, hoc eſt cum ueritate Dei hærens atque coniunctus. Atque in tantam nobilitatem, gloriâque ſublatos, generesque Dei cognitionem, atque nomen, reuocat nos deinde ad reſpiciendam conditionem huius uitæ, quæ addiſta ſit laboribus, incommodisque perferendis, in quibus nos uerſari æquo animo debeamus, & ad exemplum, ac imitationem CHRISTI Ieſu ærummas, & dolores hic libenter pati, ut cum illo quoque unam eandem poſtea gloriâ adipiſcamur. Tum deinde conuerſus ad demonſtrandam conditionem noſtri corporis, quod fragilitati, & morti uideatur relictum, immortale illud quoque fore conſirmit, & in tempore reuelationis gloriæ filiorum Dei, etiam ipſum ad uitam perpetuam reſtituendum eſſe dicit, atque in uia re utranque rem expedit, & ut nos futuros ex omni parte oſtendat immortales, & ut animum augeat, fiduciamque corroboret, poſſe nos corporis & carnis cupiditates uincere, cum iſta quoque pars noſtri in euſdem expectatione, ac deſiderio ſpei nobiſcum, & cum ſpiritu noſtro conſentiat. Non enim per graues eſſe aduerſarios, inter quos de ſumma rei conuenire eſt licitum. Atque ad hanc corporis probandam immortalitatem, huiusceque immortalitatis ſpem, non ex his rebus, quæ cernuntur, conſirmandam, cum id fieri nulla ratione poſſit, ſed ex eadem ſpe adminiculandam, ut ſpes ſpei teſtimonio, & certo documento ſit, parsque ſam adepta expectatæ partis faciat fidem, tot, & tam denſa aliud in alio intexit argumenta, ut aſſequi hominis penè ſenſum cogitatione noſtra nequeamus. Ac uideo equidem aliter hæc uerba ab alijs exponi. Sed ego facile ſuſcipio rationem iſtam tuam, creationemque, uel fabricam potius, ut tu uis, ac recte quidem, mihi ut uidetur, de ipſo tantum homine intelligo, quæ ſi corporeus, & ſenſibilis eſt, quam noſtri quoque partem ad immortalitatem ſuſpirare nobiſcum, aſſirmanti Paulo credo, quippe quæ ſi non aperta uoluntate, ac communi deſiderio naturæ ad melius ipſa etiam moueatur, ueterumque prophetarum, & ſanctorum hominum dictis atque ſcriptis, ac præſertim Apoſtoliſ, & præconibus ſummis Dei fidem de hac re indubitam habeo. Verum illud tamen quæro de ipſa carne ſcilicet, deque tota corporis natura, qui non ſit contraria, & ſemper inimica rationi, cum ad extremum uſque ſpiritum nunquam ea turbare pacem animi, neque gerere bellum aduerſus rationem deſiſtat: quod ſi maior aduocanda eſt authoritas, cur Paulus carnem concupiſcere aduerſus ſpiritum, cur idem illius ſe non poſſe ſtimulos, ac moleſtias propulſare ab ſe dicit: Cur dominus illam inſiram appellauit: neque hæredem regni fieri poſſe ſæpe teſtatus eſt: Cur illa in terram, & mortem nos ſemper trahit, cum ad cœlum, & ad uitam exurgere contendamus: Quæ denique illa ratione peruincit, ut maiorem multo hominum partem ſuarum uaniſſimarum laqueis cupiditatum aſtrictam teneat, atque uinctam, ſi non hoc malum eſt in eius natura proprium, ut opprimat ſemper & ſuo decore ſpoliet rationem?

Q 3 Quod

Quod si hoc illi natura uitium inest, quo pacto illud contrarium inesse potest, ut natura appetat etiam ipsa reuerti immortalis? **VITIVM**, inquam, luli carni inest, sed non ut est caro, nam si hoc ita esset, etiam antequam peccasset Adam uitio infecta caro, & rationi aduersaria fuisset, quod non erat ea tunc quidem, antequam ad esum interdicti pomi, & neglectiorem diuini praecepti fuit deuentum. At postquam illo crimine corrupta ex pristina sua integritate decidit, ignorantia continuo tenebris cooperta tota, & ius quoddam, ac arbitrium suarum libere exequendarum appetitionum sibi stulte uindicans, eadem arrogantia nititur aduersus mentem, qua mens, & ratio primo extulit sese aduersus Deum. Sed etsi talis effecta parentis nostri crimine, & propter primam illam culpae labem, in prauos sensus, cupiditatesque est coniecta: insitum tamen illud naturae desiderium non potuit eijcere, quin cuperet ipsa quoque particeps esse honoris. Atque ut ex euidentibus in animo nostro factis atque exemplis, illud occultum in rebus quae carent ratione, naturae consilium melius deprehendamus, uidisti ipse profecto, idque saepius, homines uiuo, atque ebrietatis de ditos, qui cum in uno illo studio curas omnes suas, temporalesque consumant, idque summum bonum in uita esse arbitrentur, nihilo tamen minus tacitis interdum confodiantur stimulis, ut in media ipsa potandi alacritate, ac laetitia ipsi sibi displiceant, ac modestorum & sobriorum hominum cupiant esse similes: neque a uiuo tamen propterea, crapulaque desistunt, sed plenis poculis hilaritatem prouocantes, sentiunt amarum quiddam in animo, quod suauitatem illius laetitia infuscat & imminuat. Atque horum corrupta quidem uitio, & consuetudine ratio pergit in ipsam de decus, seque in eo magis quotidie, magisque ingurgitat, neque ea tamen sine cura, & stimulo, ac dolore tacito potest consistere, cum id quod studet, & uult, sibi intelligat esse exitiosum. Simile quiddam nunc in corpore, & carne ipsa cogita, inaniam aduersum illi quidem, & incognitum: sed nobis, qui lumine, & ratione utimur, perspicuum, & euidens. Illa enim corrupta, atque infecta prauitatis labe agit, & contendit quidem omnia, quae & sibi sunt ad immortalitatem aspiranti, & nobis, qui pacem, ac concordiam cuperemus, infesta, atque inimica: sed tamen dolore quodam naturae necessario ipsa tangitur, nec intestinum illud desiderium amittit, quin cupiat esse compos immortalitatis: quod quidem desiderium quoniam pro nobis est, uitium autem carnis, ac praesens eius contaminatae studium & contra nos, & contra ipsam carnem, pugnemus forti animo, & praeliemur, tanquam in uniuersum uictores futuri, etiam si in aliqua parte aliquando uitio carnis uicti, peccato succumbamus. **P R O B O** ista, inquit Iulius, & rationem tuam accipio: sed quod restare mihi etiam uideret ad dubitandum, id ex te exquiro. Etenim si ista futurae resurrectionis in carne quoque, & corpore expectatio cognita ludæis fuit, hancque eandem expectare, & cognoscere praecipuum prope est fidei nostrae mysterium, idque imprimis & alleuat laborem & confirmat animum, ut pugnare, & niti, & sperare uictoriam aduersus carnis uitium debeamus, quid ita illi aut resistere carnis uitium aequae ut nos, non potuerunt, qua de re fati ante est disputatum, & dictum, aut in eiusdem penae expectatione praemij non eandem ipsi in Deum fidei uiam, & rationem, quam nos, insisteret: Quanquam ego ista dum percunctor, ad illud diuinum fidei nostrae mysterium, quod hesternae die nobis patefactum est, intuens, reperio statim horum, quae percunctor, dissolutionem. Illi enim sic restitutionem corporum sperabant, ut ad eandem iucunditates, eademque mundi commoda, quae in hac uita faciebant maximi, redituros in altera se confiderent, uxoresque suas, & domicilia, & agros recuperaturos. De qua illorum spe, atque opinione etsi non palam est, neque diserte in Moysis lege scriptum: tamen ex interrogatione Saducaeorum, quae de septem illis fratribus eandem uxorem deinceps ducentibus, quid in resurrectione corporum futurum esset, dominum illi **I E S V M** sciscitanti sunt, quae fuerit ludaeorum mens, & de futuris bonis expectatio, liquidum potest intelligi. Qui igitur bona haec corporea & terrena tanti aestimabant, ut fructum in illis perpetuae uitae ponerent, non poterant illa ne in hac quidem mortali uita sic contemnerent, ut mentes suas ab illis ad Deum penitus auocantes facile resisterent carnis praelijs, atque oppugnationibus, id quod nos melius possumus, qui & diuellimur in hac uita

ab omni

ab omni mundi spe, & iucunditate propter Deum, & in futurum caelestia, non terrena bona expectamus. Ita illi neque fidem in Deum eandem, neque parem firmitatem animi ad resistendum carnis cupiditatibus inuenire potuerunt. Nunc lege tu, quae sequuntur.

Similiter autem & spiritus cooperatur infirmitatibus nostris. Hoc ipsum etenim, quod oraturi Deum sumus, quemadmodum oporteat, nescimus. Verum ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

H A E C PAULI sententia unum post aliud ipsius quidem more loquendi obscuro, & implicito, cum difficilia cognita semper sunt, tum diuulsa saepe, & interrupta, ut uix coherere posse inter se uideantur. Sed nobis non tam ex uerbis interdum eius, quam ex spiritu, & mente facienda est interpretatio, ut in hoc loco. Quoniam enim de tolerantia, quam in illa spe futurae gloriae sustinemus, fuerat iam saepius uerbum factum, ut eam ipsam tolerantiam fortius constantiusque teneamus, alio quoque subsidio & firmamento nos instructos demonstrat spiritu nostromet, qui uota, precesque nostras ita dirigit erga Deum, ut nobis tuta, & salutaria postulemus. Atque hoc monstrato, ad Deum deinde ipsum reuocat omnem nostram facultatem, & consistendi, & tolerantiam. Quod ergo hic ait, similiter & spiritum opem ferre infirmitatibus nostris, in eam rationem intelligimus esse dictum, ut duplicem uim habeat. Nam quod spiritus curam suscipit infirmitatum nostrarum, id est, earum, quae sunt ex parte carnis, & corporis, cum paulo ante positam rationem comprobat, corpus eiusdem gloriae socium fore nobiscum. Qui enim alioquin tantam de eo curam spiritus suscipiat, ut & redemptionem illius suspirando desideret, & in infirmitatibus, ac periculis ei operuletur: tum illud quoque efficit, ut hoc quoque fulti, munitique subsidio alacris tolerantiam, & firmitatem resistendi capiamus. Nam quod saepe iam Paulus totum hominem in sese alicui hominis parti componit, & tanquam de duobus in uno, & eodem loquitur, nunc hominem totum in spiritu constituens, ut qua dicit, Nos in nobis suspiramus expectantes redemptionem corporis nostri: nunc in corpore collocans, ut in hoc loco, Spiritus cooperatur infirmitatibus nostris, est hoc quotidiano loquendi more usitatum. Spiritus igitur utrunque facit, & confirmat nos ad perpetuandum, & ferendum, quamdoquidem nos per patientiam expectamus, & fraternam de corpore suscipit curam, ut id ab errorum lationibus continendo in uiam, spemque inducat iure optanda, atque expectanda immortalitatis. At qui spiritus non enim de isto mediocri est disceptatio. Sed nos missas facientes controouersias, quoniam id tantum proferre, & effari uolumus, quod nobis suppeditat, & inspirat Deus, dicamus nostrum hunc esse spiritum, quatenus is tamen ad Deum conuersus est, & totus aptus, atque dependens ex eo, quod facere ille non potest, nisi cum sancto spiritu sit coniunctus. Et sane propria uoluntas nostra, & ratio cum in Deo locata est, solaque spectat diuina, & immortalia, spiritus est, & eo nomine nuncupatur: quae si deflectat ad mundum, atque carnem, ita caret spiritus appellatione, & nomine, ut rationis tamen, uoluntatisque retineat, sed sit carnalis, & terrena ratio. Caro porro, & spiritus usque eo diuersa inter se, alienaque sunt, ut apte, proprieque loquendo in unum nequeant coniungi. Ista ipsa igitur nostra ratio copulata cum Deo, & nihil plane uolens, quod Deus ipse nolit, est, quae opem fert infirmitatibus nostris. Nam & cum auocat nos ab eis expectandis, quae sunt caduca, & corruptibilia, pulchrioraque multo, & amabiliora ex Deo, quae appetamus, proponit: nimirum illa magnum momentum affert ad constantiam animi, atque ad uirtutem in rebus uarie mentem nostram labefactantibus, seruandam nobis, ac retinendam, & plurimum in eo quoque nobis conducit, quod desiderantibus nobis orare Deum, & petere ab eo aliqua nominatim, quae ipsi grata sint & nobis salutaria, quoniam in hoc falli facile possumus, atque adeo saepenumero fallimur, ipsa ratio, quae est non sanctus, sed sanctificatus in nobis spiritus, qui tamen sine coniunctione spiritus sancti talis esse non potest, intercedit pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus. Atque hoc unusquisque in sese aliquando potuit experiri, ut cum ea optauerit, quae sibi putaret utilia, rationemque secum in optando consentientem habuerit, deinde usi, euentusque

edoctus,

edoctus, illa esse pernicioſa, uanaq; ſenſerit, cōuertat ſe cū gemitu ad ſummum Deum, & ante illum proſtratus, ac lachrymans proferat ſimul cum Pſalmiſta, Deduc me Domine in ſemitam mandatorū tuorum, quia ipſam uolui. & illud, Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus a te non eſt abſcōditus, Præſertim cum & ſapientiſſimi Regis dictum ſit, Viam eſſe, quæ uideatur homini iuſta, & nouiſſima tamen illius tendere ad mortem. Et ſimile item quiddam I E S U S Dominus ſocietate regni quærentibus Zebedæi filiis reſponderit, neſcire eos, quid peterent. Ergo cum quid à Deo nobis petitur nominatim, intenta quidem & cupida eſt uoluntas illius adipiſcendi, ſed ſpiritus etſi ipſe quoq; in idem ſtudium inclinans, tamen extimeſcens, ne forte incidat in aliquam fraudem, & pro commodo, ac ſalutē damnū, periculum uel reſerat, poſtulatione illa facta, totam rem ruruſus permittit Deo, & illum uſurpat Domini noſtri ſermonem ſic orantis: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte, uerum tamen non quod ego uolo, ſed quod tu. Sic enim orando, & deprecando Deum, quod quotiē dic tamen in oratione dominica facimus, cum ut fiat Dei uolūtas, deprecamur, iuſtiores ipſi, & ſanctiores, & ad ſpem exoptatæ gloriæ alacriores efficiuntur.

At qui ſcrutatur corda, noſcit quod eſt ſtudium ſpiritus, quoniam ſecundum Deum intercedit pro ſanctis.

DEVS qui ſcrutatur corda, inquit, intelligit, quod eſt ſtudium ſpiritus, quid ſibi uelit, quid optet. Id enim nimirū optat, ut obtineat nobis ab Deo ea quæ ſancta ſunt, quæ illi placita, quæ nobis ſalutaria, non quæ hac aut illa cupiditate affecti nominatim poſtulamus. Pro ſanctis autem hoc loco quadrat ad utrunque, ſiue quod ſanctas res poſtulat, & pro ipſis intercedit, ſiue pro ſanctis etiam uiris, qui à Deo uocati in ſanctitatem, & in ea firmati diuino decreto ſunt, quo de genere ſanctorum, ac electorum continuo facturus uerba eſt Paulus. Sed & illud quoq; attendendum ex his uerbis eſt, quod de ſpiritu noſtro proxime intellexerit, & non de ſpiritu ſancto. Quod enim ait, quod Deus ſcrutans corda, noſcit uoluntatem ſpiritus, ſatis declarat ſe de ſpiritu noſtri uoluntate loqui, quam in ſuo ſancto ſpiritu, ut noſcat Deuſ, non neceſſe habet ſcrutari corda noſtra.

Nouimus autem, quod diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundum propoſitum uocati ſunt.

HÆC iam eſt conſtans, & inuicta ratio noſtræ tolerantia, & firmitatis, per quam quidem rationem omnia uertuntur nobis in bonum, quod ab omnipotēte Deo ante omnia ſecula electi, & conſtituti ad potiundam hæreditatem æternæ gloriæ unā cum CHRISTO ſuimus. Quoniam, inquit, Deus ſcit ſtudium ſpiritus noſtri, qui nihil uult, nec poſtulat ab eo, niſi quod ipſi gratum, & ſibi ſit ad gratiam illam, quam habet apud Deum, conſeruandam utile, quod eſt amantis, & uere diligentis Deum. Iccirco his, qui hoc modo diligunt, qui omnia ſua bona ad Deum referunt, & in eo uno conſtituunt, quos propoſuit Deus ante initia temporum efficere ſuos, & in illis collocare gratiam, & beneficentiam ſuam. Hi enim ſunt, qui ſe totos conferunt, & inſiſtuunt in ipſum Deum, atq; in illo amore, & in illa fide permanēt, quod eſt ex Dei propoſito eſſe uocatos. Sicut in alio loco: In CHRISTO, inquit, I E S U hæreditatem ſortiti ſumus, præſinitum ſecundum propoſitum eius, qui omnia operatur. His inquam, talibus omnia & aduerſa mundi, & proſpera in bonum cooperantur, arcibusq; cuncta conſtringunt neceſſitudinē, & amicitiam inſitam illis cū Deo, ut diuelli ab eo & abripi nullis periculis, neq; terraribus, nulla externa uis, nulla, ut ipſe mox dicturus eſt, humana aut angelica potentia queant. Atq; hæc quidem Pauli mens. Sed nos & illud addimus, non tantum recte facta, aut fortiter ſuſcepta propter Deum incommoda, ſed læpſus etiam ipſos, & peccata interdum corporis, his ad incrementum gratiæ proficere. Non enim eripi hi Deo, ſemel ab eo conſtituti, atq; electi, qui Dei nomen in frontibus ſuis ferant, ſed tantum in ſe concurti, & labefactari aliquando poſſunt, ut uel occultum aliquod in ſe ipſis deprehēdant uitium, quod minus antea animaduertent, etq; medeantur

medeantur, uel ut humilitatem animi in magnis Dei muneribus teneant, neq; ſe ad ſuperbiam, & inanem animi elationem patiantur attollī, uel etiam ut caſu illo admodum, atq; docti ad minus conſidendum ſibi ipſis, & ad implorandum magis Deum redeant diligētiores. Ita enim & Petro trina filij Dei negatio plus humilitatis in poſterum, & amoris erga magiſtrum ſuum contulit: & acerbitas Pauli, qua depopulabatur CHRISTI ſeruos, maius poſt de CHRISTO illius teſtimonio pondus, & maiorem addidit authoritatem, eademq; in illo effecit, ut acriore animo deinde offerret ſe laboribus, reſiſteret periculis, omniaq; ad Deum, & proximū quæ pertinebant, ſtudioſius obiret, quod ueterem culpam apud Deum ſuam nouis quā plurimis officijs poſſet delere atq; extinguere. Atq; horum nos duorum principum teſtimonio, cum innumerabilia alia ſe offerant, hic contenti erimus. At quid ita his uocatis Dei, ac diuinæ uoluntatis propoſito ad tantum decus electis in bonum omnia cooperantur, ut etiam quæ obefſe & lædere nata ſunt, reddantur illis commoda, atq; bona: accipere rationem, & magnitudinem diuinæ prouidentia ſimul attende.

Quoniam quos prænouit, & prædeſiniuit conformes imaginis filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædeſiniuit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iuſtificauit: quos autē iuſtificauit, hos & glorificauit. Quid igitur dicemus ad hæc: Si Deus pro nobis, quis cōtra nos?

TOTA ratio eius, quod dixit, omnia diligentibus Deum cooperari in bonum, & aliorum etiam, quæ paulo poſt in hanc eandem ſententiā dicturus eſt, ex eo nimirum dependet, quod ſic ab Deo ſtatutum fuit, & diſſinitum. Namq; quod attinet ad partes noſtras, nihil in nobis ſtabile, nihil perpetuū habemus, iactamurq; ſemper incerti ſtudij & uoluntatibus. At quod fixi, atq; firmi in hoc bono hæreamus, ut nunq; ſepareremur ab Dei gratia, ipſius Dei proprium donū eſt, propria deliberatio: ſtatuit enim ipſe æterno ex principio, quos erat uocaturus in ſuam iuſtitia, & gloriam, eosq; prædeſiniuit, ut eſſent fratres, & conſortes I E S U CHRISTI, quatenus homo eſt CHRISTVS. ~~Namque quod attinet ad partes noſtras, nihil in nobis ſtabile, nihil perpetuū habemus, iactamurq; ſemper incerti ſtudij & uoluntatibus. At quod fixi, atq; firmi in hoc bono hæreamus, ut nunq; ſepareremur ab Dei gratia, ipſius Dei proprium donū eſt, propria deliberatio: ſtatuit enim ipſe æterno ex principio, quos erat uocaturus in ſuam iuſtitia, & gloriam, eosq; prædeſiniuit, ut eſſent fratres, & conſortes I E S U CHRISTI, quatenus homo eſt CHRISTVS.~~ Ipſa porro adoptio imago eſt naturalis generationis, & cū, qui eſt natura filius, is qui per conſenſionē legitime adoptatur, ſimilitudine quadā generis imitatur. Prædeſiniuit ergo Deus quos prænouerat, ut conformes eſſent imaginis filij ſui, qui ut Deus, natura eſt Dei filius, ~~in adoptione~~ In adoptione ergo fratres futuri erant, & in hoc genere fraternitatis CHRISTVS, qui natura eſt Deo unigenitus, ~~in adoptione~~ futurus erat primogenitus. Multos enim fratres adducturus erat ad Deum ſecū, ſimul & ipſos in filios Dei adoptandos curaturus. Neq; uero alia de cauſa ipſe in mundū uenit, & cum patre Deum natura haberet, hanc quoq; ~~in adoptione~~ cognationē ſuſcepit, qua is certe nō egebat, niſi ut quos naturæ genere non poterat, adoptionis ~~in adoptione~~ plurimos fratres haberet. Itaq; ab Deo patre & ille miſſus, & hi prædeſiniti, ut eſſent cognatio iſta ~~in adoptione~~ frequens, atq; multa, in qua & primus filiorum Dei, & inter fratres caput eſſet CHRISTVS. Atq; hoc eſt, quod magnū, excellensq; myſterium in tam paucis uerbis innuit Apoſtolus, cū dicit, Vt eſſet ipſe primogenitus in multis fratribus. Nā & rationē aduētus CHRISTI, & in electorū prædeſinitione conſiliū Dei cōprehēdit. SANE ITA eſt, inquit Iulius, & quo plus progredimur in huius hominis dictis, ſententijsq; expendendis, hoc maior ſubite animos noſtros admiratione: non quiddē unde iſta in eum deducta ſint, ſed quomodo ipſe tantam ex Deo affluentiam altiſſimorū conſiliorū capere potuerit. Sed nimirum Deus in illo arcana ſuæ ſapientia hominibus aperiebat. Verum mi frater, quod tibi eſt hic, aut in proxime ſequētibus neceſſario faciendum, elige utro in loco malis de prædeſinitione iſta, ſiue prædeſtinatione Dei, ac de libertate arbitrij noſtri diſputare, atq; diſſerere, & utrū nos ex nobis aliquid afferamus ad cōſequendam filiorū gloriā, an totum potius à Deo ſic accipiamus, ut nullæ noſtræ in eo partes ſint. Scis enim ipſe quanta, & quā difficilis ſit de hac re quaſtio. Cum ſi omnia proſus ex Deo nobis ſint ita diſſinita ab eo, & deſtinata, quæ quidē ſpectent ad uirtutē, & gratiam adipiſcendam, ut deliberationem noſtram ipſa impellant, nihil

R omnino

*Quæ autor dicit de
Christi ſiſtatione
intelligi iuxta eaque
Theologi dicit in 3.*

omnino loci nostro arbitrio reliquū esse uideatur: Sin autē e contrario merita nostra gratiam Dei anteueniant, omnē ab Deo prorsus benignitatis, & clementiæ gloriam auferamus. Quorū hoc posterius ut magis impium sit, illud primum aliquanto certe durius. Ac mihi quidē sapius iam reuerso ad consideranda ea, quæ in utranq; dicuntur partē, & rationum momēta perpendenti, liquere adhuc nō potuit, nisi q̄ Pelagiā nam impietate sine ulla dubitatione detestor, qui tantum meritis nostris honoris tribuit, ut diuinæ gratiæ liberalitatē conetur extinguerē. Nihil enim arrogantis, nec quod magis superbum esse possit, suscipi a nobis potest, q̄ ita nos placere, & assentari nobis ipsis, ut si quid præclarū, & eximium obtineamus, id facultatibus nostris, ac nō beneficentiæ summī Dei feramus acceptum. Sed ex altera quoq; parte, etsi ab ea fiat doctor omnīū maximus, idemq; grauissimus, & sanctissimus uir; tamen durū admodum mihi uidetur, quodq; illabi non facile queat ad sensus nostros, si omnino a nobis nihil sit, quod ualeat ad obtinendam gratiā, in pari conditione cunctōrū ita quosdam a Deo eligi, ut ceteri in calamitate, & damno desituatur. Etsi enim iuste omnes reijcimus eō, q̄ natura filij iræ sumus; tamen ut in ortum & naturā tales produceremur, nullæ nostræ apud Deum antea preces, nulla intercesserit flagitatio. Sed ipse cum sua bonitate nos lucis, naturæq; participes facere instituisse, cur subito mutatus bonitatem suam, occasione nostri exitij esse uoluerit, dispicere fatis non possum, Vt iustitiam, inquit, etiam suā demonstrēt in ijs, quos desituit, sicut in illis, quos eligit, ostendit bonitatem. At quo pacto iustitia sit, si nihil ego delinquens, in hoc ipsum creor, & productor in lucem, ut damnāus sim, mei q; exitij, atq; damni ipsa Dei creatio initij, & causa sit: Deinde hancine illi in Deo appellant iustitiam? quasi ulla in Deo præstantior iustitia sit, q̄ ipsa bonitas. Itaq; Græci, & doctores Latini reliqui, quibus uestras addidit autoritatē, meo iudicio moderatiores, qui sic nobis aliquid tamen relinquant, ut totum, quod habemus uirtutis, & meriti, ad Dei gratiā nihilominus referant, quorum neq; doctrina illorū eruditione, qui secus sentiunt, neq; religionis sanctitas sanctitate est inferior. **MAGNUM**, inquit, concursum acerrimarum disputationū excitas mi frater, & magnum mare cōmoues, cum hanc difficilissimam omnium quæstionē, & si uerum fateri uolumus, penē inexplicabilem a nobis uis tractari, etsi eam quidem defugere honeste nō possumus. Locus enim iste fert, & eorū expectatio, qui Paulum nosse cupiunt, hoc imprimis postulat, ut aliquid de hac ipsa re in mediū proferamus, quando explanationem Pauli sumus professi. Verum ut statim de principio notam tibi faciamus sententiā nostram, nos de illorum numero sumus, qui aliquid etiam in nobis esse positū uolunt, quatenus tamen cum illis consentire sine fraude, & sine detrimento ueræ fidei possimus. Atq; ut tu modo ipse dicebas, si in pari conditione omnium nostrū hi ab Deo eligantur, alij reijciantur, nō posse a nobis dispici, neq; animaduerti Dei iustitiā: sic illud addo, ne in eodem quidē facto intelligi a nobis eius sapientiā, si nulla causa, ac ratione discrimen faciente, alios improbet, reijciatq; ad interitū, alios ad salutem, & gratiā suam recipiat, cum isto agere modo, atq; operari cauis potius, q̄ consilij esse uideatur. Quanquā sic nos loquentes in illam fortasse incidimus petulantia, ut uideamur quasi e regione resistere uelle Deo, & in disquisitionē illum, atq; ad iudiciū accersere, quod nullo modo intendimus, sed prostrati animo, & corde ante ipsum, ueniāq; ab eo, & misericordiā poscentes, ipsum precamur supplices, ut uerba nostra ipse dirigens facultatē nobis det, quō illi tam in oratione, q̄ in uoluntatis studio placere ualeamus. Cupimus enim inuestigare, quid uerum sit, neq; id solum, sed quod cū ueritate pietatem quoq; præterea erga Deum habeat cōiunctam. Tibi uero mi frater, etsi te assensore nobiscum eiusdem sententiæ habemus; tamen dicendum erit cōtra assertiones nostras, sicubi tibi minus recte uidebimur loqui, quando unum hoc ambo adiungitur, ut quod uerū sit, id cōprehendamus. **FACIAM** ut iubes, inquit, quamobrem aggredere ad dicendum. **PRIMUM** hoc te rogo, inquam, num tu Pelagiū quicq; sensisse recti existimes, qui merita nostra præcurrere diuinæ gratiæ, & beneficentiæ uoluit, uel prouisa ante a Deo prædifferente electos suos, uel post operibus iam ipsis probata eide, & cognita. **MINIME**, inquit, existimo, nec mihi uidetur quicq; potuisse dici iniustus. **QUIPPÉ**, inquam, cum duo statim uulnera

uulnera sententia ista accipiat immedicabilia, ut ego arbitror: primum, quod gratia Dei si ita sit, nō est amplius gratia, sed debita operæ merces, nihilq; benignitati, & gloria summī Dei in eo est relictum; qua de re a Paulo, & a nobis heferno die fati dictū fuit: Alterum, quod antequā in gratia, & amicitia apud Deum sumus, cœlum iam, & beatam in celo uitam demeremur, quod nō modo colentibus Deū rite, ac legitime, quod dūtaxat in **CHRISTO** Iesu facere hominibus datum est, uerū etiam uirtutē & Dei cultū ex philosophia amplectentibus cōtingere est licitum. Siquidem dignitas tanti meriti nō ex Deo nobis, sed a nobismet ipsis insit; quo nihil est nostræ imbecillitati incōgruentius. **ITASE** res habet, inquit, & est illa sup̄ba, insolēsq; sententiā. **ET TAME**n ille, inquit, nescio quid spectauit. Nō enim reperiebat, quo pacto de Dei iustitia alios sibi deligente, prætereunte alios, seipsum, & cogitationes explicaret suas, nisi merita priora ex parte nostra poneret: sane parū attendens aliam in summo principe, aliam in datis ab ipso iudicibus iustitiæ, & distributionis rationē existere, q̄ illa principis soluta legibus in ignoscendo, & in obligando muneribus ac beneficijs, magis q̄ in puniendo, mercedemq; reddendo cū præstantior ipsa in sese est, tum principis fama, & maiestate multo dignior, qui quos accipit, quāuis perfidiosos & improbos, nō supplicio statim, neq; pœna, sed cum beneuolentiā, & cū humanitate accipit, facitq; eos ipsi se dedentes sua comitate, eximiaq; bonitate & fideles, & probos; hanc ut dico diuinæ magnitudinis gloriam Pelagiū non uidit; quā si uidisset, non omnem illius beneficentiā ad merita nostra cōtraxisset, neq; nos tanq; alteros deos dantes prius illi, ut postea reciperemus, quali ex aduersum Deo cōstituisset; qui si tantopere hanc meritis nostris tanq; ponderibus examinam Deum iustitiā amplectatur, misericordiam Dei, qua liberat peccatores, quo in loco relinquebat? An si qui male meriti de Deo sunt, hi Dei clementia & ueniā sæpe habentur digni, qui nihil meriti in neutram partē sunt, non eiusdem sæpe liberalitate benignitateq; perueniunt? Imō uero ego hoc amplius dico, eosdē sæpenumero esse, quibus ignoscitur Deum, peccataq; plurima, & culpas graues cōdonet, & in quos maxima monumenta cōferat & gratiæ, & liberalitatis suæ, hocq; esse proprium infinitæ iustitiæ, & bonitatis summī Dei, & quo illius gloria maxime lucret, atq; eminet, nisi quidem cōuertere se ad Deum, & ueniā ab eo petere in partem meriti ponendum est. Quod si ita est, humanae leges omnes inique latae sunt, quæ delinquentibus nō ueniā, quā postulant, sed pœnam, quā merentur, peccato & crimini uolunt esse propositam. Verum nos Pelagiū cum sectatoribus suis relinquamus iure a sanctissimis uiris fractum, atque conuictum, De illis nunc uideamus, qui in cōtrariam, diuersamq; sententiā ita discessere, nihil omnino ut in medio nobis reliquerint, nihil ut potestati nostræ, ne in uoluntate quidem ipsa permiserint; sed Deo omnia prorsus ita ferri uelint accepta, ut in omnibus, quæ conamur recte, atq; suscipimus, ille primus, ac solus impulsor animi nostri, cōuersorq; uoluntatis sit, usq; eō quidem, ut ipsos primos afflatus cogitationum nostrarum, non a nobis, sed a Deo pelli, & moueri putent. Quæ sanē sententiā in maximas item ipsa incidit difficultates: primum, quod nō iustitiam solum istam in Deo distribuentē cuiq; quod cuiq; cōuenit, sed illam etiam liberalitatis, & beneficentiæ gloriā, quam maxime amplexatur, uidetur imminuere. Quid enim potest esse in eo beneficio dignitatis, quod casu, non cōsilio datum esse uideatur? Consilium autem quod, si in pari prorsus omnium causa, hi sine ratione certa illis preferuntur? At Dei uoluntas summa rationum omnīū est, fateor, sed summam tamen in Deo, infinitamq; rationem aliquid sine ratione facere, absurdum est. Non est nostrū, inquit, indagare tam alta; cur alia tot & tanta indagamus, & quærimus? Est ne igitur rectum aliquid in nobis, quod nobismet ipsis, ac nō Deo ferre debeamus acceptum; nihil earum quidem rerum, in quibus hæere iam meritū, & laus operis potest; aliquos tamen ad eas res uoluntatis motus in nostra dicimus esse potestate, alioquin nostri arbitrij libertatē, quā asseris tu idem, quo in loco obtinemus? Quoniam peccare possumus, inquis, & id uelle nostrum est, recte autem uelle agere nō nostrum, sed ex Deo. Ita ne uero liberum tu arbitriū illud uocas, quod ad unam tantum partem ita astrictum est, ut in altera iuris nihil omnino, nec facultatis obtineat? Quid autē si peccare uelle possumus, non ne etiam

possimus non peccare uelle ex eisdem nobis: Aut si id non potest, non tam profecto possimus peccare uelle, quæ necessario peccare uolumus. Necessitati porro quæ lex, aut quæ præscripta poena est: At enim ex cõtaminato genere oriundi ipsa iam natura ad interitum facti sumus, ut quos prætermittit, neq; ad se reuocat Deus, iam cõque- rendi causam nõ habeant. At ego uideo in futuro mundi iudicio nõ ita laturum sententiam **CHRISTVM** Iesum, qui illud iudiciũ pro patre exercebit aduersus eos, quos est damnaturus, ut ita proferat: Quandoquidẽ uos ex infecto genere Adẽ producti estis, culpamq; & uitium parentis uestri cõtaxisistis, ob eam rẽ uos æternis ignibus cruciandos trado, nõ ita proferet: Sed quid dicit: Ite maledicti in ignem æternũ, qui cum esurientem me uideretis, nõ pauistis: cum nudum, non uestiuitis: cum infirmum, non subleuastis. At hæc non cõmunia generis humani, sed peculiaria singularium hominũ sunt peccata, quæ idcirco illis præcipue tunc exprobrantur, ut ne in illo acerbo cruciatu animi, & dolore audeant illi Dei implorare misericordiam, quam alijs ipsi implorantibus denegauerunt, iam ista horum sententia omnem profus ad bonum arbitriũ nostri cõsentum nobis auferentium, non ne omnia uideatur reuocare ad necessitatem: non ne bonis mētibus scrupulosa est: non ne extinguit studium uigilandi, & adnitendũ: animosq; nostros retardat, atq; deterret, ne labore, ac diligentia, quoad possimus contendamus: Quæ etiam his recentibus hæreticis occasione præbuit, ut de seruo iam, nõ amplius de libero arbitrio ueludent cõscribere. Impiẽ illi hoc quidem, ut pleraq; alia, nec ueterum in eo doctorum pietatem, & sanctitatem, sed sua tantum religionis omnis euertendæ studia insequentes; uerũtamen qui in autoritate sanctissimorum hominũ se putent delitescere, At enim multa sunt scripturæ testimonia Deo omnia attribuentis, quibus refragari ualde iniquum sit. Ego iniquum cõfiteor esse, & refragari scripturæ testimonio, & negare omnia attribui Deo bona oportere: & tamen idem ego hoc dico deuitata hac iniquitate nõ nihil quoq; libertati nostri arbitriũ loci, ac muneris reliquum esse. Verum quæ sunt ista tamẽ scripturæ testimonia, quibus necessario assentiri debeamus? In Euangelio, inquit, **CHRISTI** est discipulos alloquens: Non me uos elegistis, sed ego elegi uos. Et alibi: Nemo potest uenire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Et: Vobis datum est nosse regnũ Dei, cæteris in parabolis. quæ omnia, & alia item multa declarant donum Dei esse, quicquid in nobis ad Deum rite cõuersum est, quod nos pie, planeq; confitemur. Nam & electio nostra ex Deo est, siquidem antẽ ille nos elegit, quàm in natura editi essemus, & applicatio ad **CHRISTVM**, cognitioq; regni cœlestis, & beatissimæ uitæ assæquendæ spes, dona Dei nobis sunt, & ea quidem primaria, & maxima; sed tamen illa nobis collata uolentibus. At nos nõ elegimus, sed fuimus electi, nempe uolentes, siue in præsentia tunc cum fuit facta electio, siue ianditu, si illa facta est ante mundi seculum; quoniam in ea futuri uoluntate præcogniti fuimus, ut pareremus uocati, quos enim præcognouit, hos prædistinguit. Et quanto planior, ac solutior Pauli ista deductio est, ipsa etiam erga nos beneficia, & decretũ, deliberationemq; summi Dei ad præcognitionem in eo futurorũ reuocantis, cum quo cõueniens caput Apostolorum Petrus, electos hos eosdem uocat secundum præcognitionẽ Dei patris in sanctificatione spiritus. Quid ergo, quod ex æterno tempore is deliberat, & eligit, causã ne est in nobis, qui id meritori tanto post sumus: minime, neq; ullum nostrum electionem Dei de nobis puocat meritum, sed causã diuini illius cõstituti, ipsius est Dei præcognitio. Quid porro præcognoscit: futuros nos ministros sui glorificandi nominis, nõ uirtute nostra idoneos, nõ meritũ, nõ ingenij, aut animi facultatibus, quæ in nobis nullẽ nõ ab Deo sunt, siue illa cõmuni, siue proprio beneficio nobis datæ, sed eo uno aptos, aut, ut planius etiam loquar, accõmodos, quod unum in nobis situm est, inductione animi uideat licet ad nõ aspernandum, neq; repudiandum mãdata, & uocationis summi Dei. Hoc præcognitio in nobis, quod faciles ductu erimus, tum Deus sapienter unã, ac liberalitẽ bonum suũ omnibus impertire cupiens, diuinorum suorum beneficiorũ iam inde de principio nos digna cõstituit fore receptacula: nec tamẽ propterea in nobis meritum gratiã Dei anteuincit: sicut nec solũ quidem, aut area ipsa sola accõmodatio sui uim habet ullam promerendi, nisi abuti uocabulo uelimus, ut ædificum in ea nobile extruatur

extruatur: sed illa tota est architecti, ædificatorisq; deliberatio, cuius prudentia, atq; cura, & aptatur etiam magis solum, cõmodiusq; fit, & ipsa ædificatio cõstituitur, atq; suscipitur: sic nostrum credere simplex illud & inchoatum, quo ad obediendum Deo incipimus inclinari, nõ continuũ mereri est: sed tunc meremur, cum firmati iam in bona uoluntate ab ipso Deo, & in ipsius cognitionẽ, amorẽq; traducti, omnia ex illo, & propter illum agimus. At enim ista animi inductio uoluntas quædam est, quam uoluntatem necessario antecedit cogitatio. Sed ne sumus quidẽ idonei cogitare aliquid ex nobis, hoc Paulo attestante, quã scribit ad Corinthios: Non quod idonei sumus à nobis ipsis cogitare aliquid tanquam ex nobis, sed (ut duriorẽ aliquantum uocabulo nunc utamur) idoneitas nostra ex Deo est. Quare si nec cogitare quicquam possimus nisi ex Deo, ne uelle quidem quicquam sine eodem Deo possimus. Ad quod dicendum est, uerba ista Pauli aliam quandam spirare, deserereq; sententiam, quàm eam, quæ ab hisce intenta est. Non enim in illis de ipsa qualibet cogitatione sermo ita est, ut insistat Paulus, & commoretur in ea; sed de ipsis cogitandis operibus intelligit egerijs, & mirabilibus, & ad illustrandam gloriam Dei magnificis, quæ non nauare modo quisquam, sed ne cogitare quidem, nisi ex ipso Deo idoneus est. Non enim ista huiusmodi cogitatio inchoata, & rudis inceptio quædam est, animi etiam nunc motus primos illos motus inclinationis ad Deum, & uoluntatis suæ, sed cogitatio sapiens, atq; magna maximam simul, sanctissimarumq; rerum & suscipiendarum, & administrandarum, quas res fatetur ne idoneũ quidem se esse, ut existimet à se esse perfectas; hoc est, nõ se existimare idoneum authorẽ illarum esse. Sed, ita enim sequitur, idoneitas nostra ex Deo est, idoneitas repetit, & non, cogitatio, quæ sit ex Deo. Quæ autẽ ista idoneitas: qui idoneos ministros nos fecit, inquit, noui testamenti, ut facultatem & uirtutem noui testamenti prædicandi, atque publicandi à Deo se totam accepisse cõfiteatur. Quem Pauli sentum, qui illum locum accuratius legent, facile intelligentia cõsequuntur. Sed est locus difficilior, in quo Paulus ad Philippenses scribens, sic loquitur: Dilecti mei sicut semper auscultauistis, non in præsentia mea solum, sed multo magis in absentia cum metu, & tremore uestram ipsorum salutem procurate. Deus enim est operans in uobis & uelle, & agere pro bona uoluntate: ut etiam uelle nostrum appareat esse à Deo, quod nos confitemur in illis uoluntatibus, quæ ad præclara Dei opera agenda incensæ, & paratæ sunt. Nihil enim perfectum esse à nobis potest. Sed nostra sunt initia, & cogitandi, & uolendi: Atque ita nostra, ut magnam quoq; partem in illis obtineat Deus. Ipsum enim necessario propositum nobis habemus, cum ipsum uolumus, & cogitamus, ut sit ipse prius nostrarum cogitationum, uoluntatisq; inuitamentum, ad quem cum inclinauerimus, quod bonũ propositum in nobis uocat Paulus, uelle deinde, & operari ex illo bono proposito, perfectũ à Deo nobis est, cum ipsius ope, & subsidio ad recte agendum, cõstanterq; uolendum & fulciamur, & promoueamur. Reliqua est obiectio: Cum nihil omnino in reum natura, nisi per Deum, & ex Deo sit, quoniã nulla res est, cuius rei, hoc ipsum quod est, non proficere a Deo, ne uelle quidem ipsum, & cogitare in actum egredi potest, nisi author uoluntatis, & cogitationis sit Deus: quod ut ita esse concedamus, sine Deo etenim nulla omnino res est, illa tamen Dei adissentia, ut sic loquar, & concõmitatio in rebus, quæ sunt, non rationem causæ impellentis, sed tanquam sustentam, & subsidium rei existentis in se habet. Nos uero cum quaerimus utrum uelle sit à nobis, an ab Deo; id ita quaerimus, ut non uoluntas ne nostra in Deo nitatur, atque cõsistat: sed an ab ipso tantum Deo in nobis ea moueatur, nosq; nullas nostras partes ad uolendum afferamus, cupiamus inuestigare, atq; nosse. Qui si nihil omnino ex nobis ad bonas cogitationes, & sancta consilia afferimus, neque illam primam saltem inductionem animi, quæ quasi cardo quidam uoluntatis est, huc uel illuc se uoluentis, in nostra habemus potestate, liberi profectõ arbitrij non sumus, sed nos pro inanissimi, aut certe pro experte rationis instrumẽto ad suos usus adhibet Deus, eaq; item ratione, nulla est in nobis ratio promerendi. Sin autem idcirco quod nos nostrum uelle, & parere Dei cõstitutio imperioq; subijcimus, omnis bona, & sancta actio in nobis producitur à Deo, cuncta quidem illius actionis gloria, & omnis uirtus, & omne

meritum planè ex Deo est, sed quod, nisi obedientiam nos nostræ uoluntatis, tanquam staminis filum diuinæ contexendi prudentiæ subiunctam teneamus, hæsurum in nobis non sit. Cuius rei signum maximum, quod in medio cursu rerum bene gerendarum auerti retro, & resilire possimus. Quod si possumus resilire, possumus etiam non resilire; & ut est utrunque in nostra potestate, aut non tam arbitrio libero, quam necessitate resilimus. Quod si hoc ipsum, quod nolimus resilire, uel quod uolumus in obedientia persistere (unum enim atque idem utrunque est) nequaquam à nobis, sed ab Deo tantum est, cum sine poenitentia sint dona, & uocationes Dei, ut alio loco scriptura ait, qui fieri poterit, ut qui semel fuerit in bonam uoluntatem inductus, resiliat postea, retroque se conuertat, nisi Deum poeniteat uocationis suæ, quod iam existimare est nefas? Est igitur aliqua nostra in actionibus rectis cum Deo unà cooperatio, minimam quidem ad agendum partem ipsa conferens, uerum aliquam tamen. Quemadmodum Paulus ad Corinthios: Abundantius, quam omnes illi laborauit: non autem ego, sed gratia Dei mecum, inquit. Et Petrus: Ideo fratres studete firmam uestram uocationem, & benedictionem efficere, hoc est, estote in obediendo constantes, Et cum legitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Dedit eis potestatem ut fierent, inquit, non statim fecit filios, quoniam ab eorum parte credulitatem, & uoluntatem requirebat. Aut cum dicebat **CHRISTVS**: Fides tua te saluam fecit; quod mulieri dictum importunius instanti, quam præsertim initio dominus repellebat. Et, Si potes credere, omnia possibilia credenti, cum statim clamans pueri pater cum lachrymis, Credo domine, inquit, subueni incredulitati meæ. Et cum cæcitati eorum, qui non credebant, in synagoga irascebatur. Et cum dicebat: Qui fermones meos audit, & credit mittenti me. Et, Qui uult uenire post me. Et, Si uis saluus fieri. Et cum paterno illo cordis affectu super Hierusalem fleuit. Cum si ciuitas illa ad credendum nullas suas partes allatura erat, non tam flere super illam opus fuit, quam ut crederet imperare. Et ad Theffalonicenses Paulus: Dignetur uos uocatione Deus noster, & impleat omne propositum bonitatis: id est, quod bene proponitis perficiat, & impleat in uobis. Quanquam de libertate arbitrij, ac motu nostræ uoluntatis in nobis posito, neque certius afferre exemplum, quam de ipso Adam possumus, qui cum nondum filius iræ esset, neque naturæ uitio ad malum impelleretur; uita tamen sibi mortemque proposita, in deteriorem uolens partem se demisit; neque auctoritatem illustriorem, quam Salomonis, qui in Prouerbis: Hominem, inquit, à Deo fuisse relictum in manu consilij sui. & quod euidentius adiungit: Seruaturum illum mandata, si uoluerit. & item: Apposita fore illi ignem, & aquam, uitamque, & mortem ante oculos, & utrum uolet, atque utroq; manus tendet, id illi iri datum. Et item: Hominis sunt præparationes cordis, & à Domino est responsio linguæ, moxque adiungit: Verte ad Dominum opera tua, & confirmabuntur cogitationes tuæ, magisque item perspicue: Cor hominis cogitabit uiam suam, Dominus autem diriget gressus eius. Iam præter dicta, & testimonia scripturæ, quæ plurima sunt, ipse mos, ordoque catholice Ecclesiæ non ne aliquid esse à nobis, & ex uoluntate nostra indicat? Quid enim aliud cohortationes, quid præcepta, quid minæ, quid obtestationes superiorum, & auctoritatem habentium, aut doctorum etiam nostrorum sibi uolunt, nisi ut nos tanquam uoluntatis nostræ dominos in meliorem, & sanctiorem conuertant partem: aut quem alium ad finem **CHRISTVS** Iesus carnem hominis accepit, docendoque, & conuiuendo in mundo est diuersatus: labores, ærumnas, ludibriaque pertulit: morte, & cruce afflicte passus est, ac nihilominus humilitatem illam, patientiamque suam mirandis illis diuinitatis operibus interdum distinxit, nisi ut commonefaciendo, & rectum in cælum iter commonstrando, hominum uoluntates ad se alliceret, & per se in Deo patre collocaet: Quæ si per se moueri, nisi eo iubente non poterant, cur per tot anfractus operum, & laborum, ac non uoce ipsa, iussuque diuino mundi conuersio protinus ad Deum facta est? Verum ut aliquando finem faciamus disputandi, atque id concludamus, quod nobis uidetur æquum, confiteamur illud primum, omne bonum in nobis ex Deo esse. Nec tantum commune hoc, & natura omnibus datum, quod mentis, & rationis participes facti sumus,

mus, totque præterea instrumentis, ad nostrum munus obeundum ab ipso Deo locupletati, atque ornati: hæc enim diuina esse prorsus in nobis beneficia nemo uel mediocriter sapiens dubitauit unquam: sed de his in præsentia non agimus; de illis loquimur bonis, quæ post exortum, & constitutionem nostram à nostræ arbitrio uoluntatis profisciscuntur, ut hoc uelimus potius, quam illud: huic magis consilio, quam illi acquiescimus, hoc enim proprium iam est uniuersuiusque opus, propria animi inductio, quæ si ad Deum, & Dei partes se dederit, in illo genere honorum consistit à nobis, quæ sola uere sunt, & in sacris literis appellantur bona, in quibus diserte sanè, uereque dicitur, omne bonum nobis à Deo esse, ut non solum actio, neque uoluntas, consiliumque duntaxat, uerum prima etiam illa cogitationis commotio, si ad sanctitatem, & fidem se conuertat, ex Deo nobis moueatur, & insit, uerum alio, atque alio modo. Nam cum Deus dupliciter causa bonarum rerum sit, uel ut effector, & ipse agens, uel ut finis, resque desiderata, priore quidem modo quicquid facit Deus, ipsum est actio, & opus eius primum, nihilque eo nos à nostra parte afferimus, qua ratione, per uoluntatem, & consilium omnipotentis Dei, quicquid est in nobis perfectum, & constans in amore erga ipsum, & in rebus asperis pro ipso perferendis, prosperisque temperandis, quicquid firmitatis in bono proposito, quicquid fidei, rectæque religionis obtinemus, id totum à Deo nobis auctore ita datur, ut agnoscere debeamus nos facultatibus nostris eo aspirare non potuisse, nisi Deus nos in illa gratia, & gloria ipse suis penè manibus collocauisset. Atque hæc prædeterminatio est, & uocatio ab Deo, & glorificatio nostra. Sic enim ab eo electi ante constitutionem mundi fuimus, ut per illum, & ex illo omnem diuinorum bonorum copiam suo ipsius solo beneficio, non meritis ullis nostris ante euntibus habituri essemus. Verum quæ Deus finalis rerum causa est, & ad eum, ut ad summum bonum mentes nostræ mouentur, nostra hæc uoluntas, & cogitatio, & prima illa atque inchoata actionum nostrarum consilia ex Deo quoque ita sunt, ut nihilominus libera sit nobis facultas illum appetendi, aut auerfandi. Non enim tunc ut mouens, atque impellens auctor ipse est, & principium uniuersum nostræ uoluntatis, sed ut appetitus, & desideratus: magnum quidem ætatem quoque momentum afferens ad inclinandum nos, atque alliciendum, ueruntamen uim non adhibens, quin possimus diuertere in partem aliam, atque deflectere: neque ita imperans, ut sit necessario nobis parendum, sed uelle nostrum in nobis tunc est, itaque adduci, & attrahi nos permittimus, si tamè uolumus. Ex quo apparere iam arbitror, quæ sit huius difficilissimæ quæstionis non improbanda solutio, quæ idcirco tot doctorum mentes impeditas adhuc tenuit, quod hanc finalē causam in Deo cum agente illa, atque efficiente in unum miscuerunt, neque distinguere inter se, & separare sunt conati. Nos uero prædicamus, Deum esse in nobis omnium honorum causam, etiam uoluntatum, primarumque cogitationum: sed si qua sunt in nobis perfectiora, longiusque progressa bona, tota ea ab Deo prorsus nobis existere, neque esse in illis quicquam in quo nobis assentari, aut ad partes id nostras dedere debeamus: Principia uero bonarum cogitationum, & uoluntatum ex Deo ita existere, ut nostri quoque tamen arbitrij illa sint, ut cum ad ipsum tanquam expectandum, ac exoptabile bonum nosmetipsos sponte uertimus, magnam quidem uim in eo, illi citiusque nos trahendi inueniamus, sed quo tamè libertas animi nostri non constriungatur. Quod si etiam apertius & enodatus res ante oculos est ponenda, sic uolo te mihi firmiter existimare, non eandem uim esse liberi in nobis arbitrij, quæ in Adam fuerit primo nostro parente. Ille cum creatus liber, & ab omni prorsus dominatu solutus, potestatem integram, utro se uellet flectendi, inclinandi que haberet, mundum Deo anteposuit, eumque sibi Dominum potius adsciuit, sponte & uoluntate sua, tantum leui horatu carnis sue, hoc est, Euæ, id agens; qui si idem sese ad partes Dei uertere uoluisset, planè agere hoc poterat, pleno & libero suæ uoluntatis arbitrio, quoniam ita erat factus à domino Deo, sibi que ita ipsi commendatus & traditus, ut integra illi de se ipso potestas in utranque partem esset. At postquam ille, dimisso Deo, mundum sibi dominum potius adoptans, hanc nobis reliquit prauis iudicij sui hæreditatem, ut insiti omnes mundo & amoribus illius dediti, animales tantum (ut ad Corinthios scribit Apostolus) homines nasceremur, longe deterior facta est nostræ libertatis conditio; Nam potestas pri-

fias primum nobis penitus erepta est, ad Deum rursus ex nobismetipsis affurgendi, atque nitendi; quod in hoc terreno luto infixi, obrutas, atque demerfas vires nostras habemus, quas nequeamus explicare, nec euoluere. Voluntati autem nostrae uix tantulum relictum est, quantum interdum in medijs mundi cupiditatibus atque curis; aliquid mœroris & pœnitentiæ interueniens respiscere eam paulisper, & desiderare melius quiddam, quod tamen ipsa non cognoscit, facit; in quo tamen desiderio breue tempus commorata, rursus in mundi studia & cogitationes terræ uoluitur. Ita liberum arbitrium nostrum, quod in Adam integrum fuit, atque plenum, in nobis deinde transfusione peccati fractum & comminutum, potestate quidem ad Deum sese ex seipso applicandi, & suum summum bonum in eo percipiendi, penitus priuatum est; uoluntatis autem exiguum quiddam habet reliquum, quod neque ipsum tamē alte niti sua uel, nec diu perseuerare in bono proposito potest. In hoc ergo statu consistentibus nobis, cum non solum natura originis peccato infecta, sed uoluntas quoque nostra tanto antè præcurrentibus bono consilio sensibus, & cupiditatibus, quæ antequam lumen rationis adueniat, iam mundo sunt addictæ, eumque nobis dominum duplicato iure constituunt, & ob generale nostræ originis uitium, & propter peculiaris cuiusque propriæque delicta, quis erit tam iniustus sensibus, & cupiditatibus, quid nos omnino posse, aut etiam planè uelle quod bonum sit, hoc est quod ad uerum bonum potiundum, qui Deus est, pertineat, sine ope Dei, & quidem sine magna ope ac peculiari spiritus sancti dono audeat affirmare? Non possumus quicquam per nos, quod ex eo genere bonorum sit, quorum est fructus in cœlesti & semper in uita requirendus. Ac ne uolumus quidem plenè, ut illa recte debeat appellari uoluntas. Sed id nobis datum uel potius relictum est, ut in moderandis terrenis affectibus, & in eo humano bono, quod est modestiæ, mansuetudinis, equitatis, temperantiæ, aliquam tamen nostram potestatem teneamus; siquidem huiusmodi bona in terram nihilominus cõuerfa sunt, & ad terrenos aliquos fines respiciunt, non in Deum prorsus sunt directæ & collata. Quam tamen potestatem sic tenemus, ut nec sine aliâ quo propinquiori, quàm communis natura fert, Dei auxilio, à quo omnis potestas est, ad meliorem uitæ ordinem possimus illam conferre. Sed hoc Dei auxilium non est ex eo genere, de quo instituimus loqui. Quare dehinc uideamus qui sit processus in nobis, & quomodo ad Deum ut ad nostrum solum bonum adiungere nos ualeamus. Ac primum in hac turba & colluione cupiditatum terrenarum uersantibus nobis, atque ea sola bona agnoscantibus, quæ ex mundo adesse possunt, nulla est cogitatio, nullus interioris animi sensus, qui surrepere nobis nostro consilio possit, ista esse omnia nihili facienda, atque alia bona potius nobis requirenda, quæ penitus ab oculis, ab auribus, ab omni sensu tactuque corporis remota sint, quorum non sit in hac uita ulla unquam nobis accipienda possessio, sed ea & sola fide credenda, & sola spe expectanda sint: proposita nobis à summo Deo, ut si illum toto corde amplexi fuerimus, nostraque ad eum potiundum desideria omnia, relictis his mundanis amoribus, contulerimus, ipsum illum Deum, qui omnium bonorum est fons, unâ cum bonis omnibus, quæ ab eo fonte emanant, in præmium & fructum fidei de eo nostræ simus habituri. Atque hoc hæc doctrina est: sic enim docemur atque instruimur & ex litteris sacris, & à Doctoribus sanctis. Oportet autem uocem docentis & prædicantis antecedere, ut mens nostra ad suspicandum quicquid istud sit quod docetur, adducatur. Non enim (ut Paulus inquit) creditur in eum qui non fuerit auditus. Hac edita uoce, & CHRISTI nomine inducto, quod in eo uno (ut diximus) hæc uox in nobis salutis est operatrix, ipse enim CHRISTVS, hæc uniuersa est ratio dare totum fidei Deo, & cum mundo nihil quod à Deo seingatur, cõmercij omnino aut cognationis habere, qui audierint auribusque ceperint, partim nec ad animam quidem suam allabi patientur, quod carnalibus studijs curisque oppressi locum non habent in animo, neque habere uolunt, ad tantas, & tam nouas accipiendas cogitationes uacuum, eamque doctrinam cum irrisione, aut etiâ cum iracundia respuent, quæ quidē longe maxima fuerit multitudo, præsentem enim mundum dominum multo plures colunt & amplectuntur, quæ absentem (ut illis uidetur) Deum. Partim autem aliqui, si qui fuerint in his ipsis mundi uolupta

uoluptatibus aliquanto temperatiores, aut ad audiendum & intelligendum dociliores, aut ita humano consilio arbitrioque assuefacti, ut rationi non admodum repugnent, absintque à contumacia animi & arrogantia, ita audient uerbum Dei, ut statim in illis motus aliquis animi ad credendum & cupiendum se inclinatis exoriat; qui quidem adhuc motus imperfecta uoluntas est; nondum enim constituitur, nec in eo quod uelle ceperit, fati firmatur, qui etiam motus à Deo ut fini nobis proposito cietur & nascitur, non enim cum Deum finem dicimus, omnem ab illo uim agendi & mouendi se gregamus. Imò uero magna est in cunctis finibus, in ipsoque præcipue Deo, ad mouendum insita facultas; quippe qua cœlestes primum orbis, ac per eos deinde omnia à Deo ut desiderio fini commouentur. Hoc itaque modo auditus & declaratus Deus nos mouet, quia appetitum quendam incitat sui potius; uerum ita mouet, ut suadeat & alliciat, non ut afferat ullam uoluntati nostræ necessitatem; retinet enim uoluntas adhuc liberatam in eo suam, habetque in potestate, utrum fores aperire pulsanti uelit, an eas per contumaciam & obstinationem præcludere. Atque hic est spiritus sancti primus ille afflatus, atque illa lenis blandaque aspiratio, tanquam solem aurora antecedens, quam præuenientem gratiam appellat Augustinus, sine qua ne prima quidem illa rudis uoluntas moueri incipit; quæ in hoc tamen libera est, quod si magis uult, potest non moueri; & non mouetur, nisi ipsa consentiat. Potest enim (ut diximus) & auertere se, & non auertere; in quo cardo est sequentium & actionum & uoluntatum. Atque hæc uoluntas quidem nos nostri aliquid afferimus, simplicem illum nutum uoluntatis duntaxat, eumque cõtinenter spiritui sancto suggerimus. At uero ubi firmiter uelle, & iam operari ex firma uoluntate incipimus, totum in nobis agit Deus; nostræ enim eod uires nullo modo aspirant; qui autem aspirant, cum si uelimus ex Deo agere & operari, nosmetipsos prorsus abnegemus oportet; sic enim ipse dixit: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui ergo totum se repudiavit & abiecit, aliumque hominem penitus induit, & ex animalis factus est spiritualis, is poterit dicere illis uiribus sese animalibus & proprijs boni quicquam ex eo genere agere, quod ad spiritualia consilia sit directum. Deus est, misericorditer, Deus nostra actio tunc & uoluntas, & operatio, & ex Deo spiritus sanctus, qui in nobis spiritum diuinæ charitatis cum accenderit, supra hominem nos attollit, & illo Adæ filio in nobis extincto, cœlestis supremi patris nos comprobat esse filios. Qui quidem spiritus sanctus quo modo ex Deo uero nobis inlit, & diuinorum præmiorum certissimus sit sponsor, hesternò à nobis die affatum fuit dictum. Quamobrem demus nos omnipotentis Dei nomini debitam gloriam, ac subiiciamus illi corda nostra, totosque nos aptos ex eo pendere ita intelligamus, ut uitia quidem nostra sint: omne autem bonum, & omnis uirtus, & omnis apta ad promerendum actio, ex illo tota sit, nullamque nostram partem in sese habeat; quicquid autem libera uoluntate cogitamus atque suscipimus, id solum ita nostrum, ut magnas eius quoque partes deo attribuamus, ut aut ab eo, aut non sine eo omnia nobis bona, etiam bonorum initia constare sit necesse. INTELLIGO, Iulius inquit, & uere mihi antea hallucinanti in hac questione ardua, & difficili nunc primum datur aliquid cernere, in quo oculus mentis meæ conquiescat. Video enim hanc distinctionem tuam ita conseruare Deo suam gloriam incolumem, ut tamen nobis nostri libertatem arbitrij non auferat, etsi illud quoque intelligo uoluntatis huius nostræ Deum cum ei libeat, non modo illicium, & inuitamentum, ut finem, sed etiam ut mouentem, & impellentem dominum esse, quod est in Paulo nostro patefactum, quem inuitum & reluctantem per uim traxit Deus ad cognitionem sui, Atque ista quidem uoluntatum & cogitationum principia uoluntatis se cum amore ad finem Deum, & se tanquam flamen ut tu modo dicebas, illius sapientiæ, operationisque subijcientia, nimirum illa sunt, quibus à Deo in futuris sanctis tanto antè præcognitis sit iudicium ab eo, & deliberatio hos seligendi, sibique referuandi, in quibus, & per quos suam omnipotentem gloriam in ceteros postea demonstrat, quæ iam electio, & prædestinatio causa deinceps est, non ut finis, & appetitum, sed ut agens ipsa, atque efficiens, ut tot in ipsis electis diuina beneficia eluceant. Verum reliqua etiam apud me nonnulla,

de hac ipsa prædestinatione, seu prædeterminatione dubitatio est, num hi sic electi, & diffiniti ab ipso Deo peccare postea possint, & sese ab Deo, & ab illius amore auertere. Si enim possunt, quænam est prædestinatio? Si non possunt, quò abiit tam subito conditionis nostræ infirmitas? aut quid isti mereri iam præmij, aut mercedis queunt, si nequaquam ex se, sed ex Deo in bonis, & sanctis operibus continentur? **P E C C A T A** **R E** possunt, inquam, luli, nec imbecillitatis humanæ conditio ad impatiibilem firmitatem in illis conuersa est, atque adeo etiam peccant, & peccabunt. Quis enim est usque eò in cœlum oculis animoq; intentus, qui si pedibus per terram ambulet, non offendat aliquando in aliquem lapidem? Veruntamen illis sua peccata non usque eò ualebunt, ut ad interitum eos, & cum Deo inimicitiam deducant, semperq; ratum erit, quod à Deo de illis fuerit diffinitum. Atque ipsi quidem ex sese, suatq; impotentia, & labi, & ruere, & pessum ire penitus possunt: neque ut non possint, operabitur in illis Deus, neque efficiet, ut sint ipsi ex seipsis impeccabiles: uerum ipse excubijs illos custodiens suis, & quæ ad deiciendos illos idonea essent, sua potestate propulsans, uimq;, & impetum frangens uenientium, tutabitur assidue electos suos, & sinet quidem eos interdum labi, ut suæ infirmitatis admoniti, Dei in se gratiam maiore amore complectantur: capi autem, & obrui, ab seq; abduci nunquam sinet. Sic enim scriptum est: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Et de Dauid suo Deus: Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo unxi eum, manus enim mea auxiliabitur ei, nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei. Quid ita uero nõ nocebit, cum & is sit Dauid, cui possit noceri? Quoniam manus mea, inquit, opitulabitur ei. Et ad Abraam Deus: Ne timeas Abraam, ego clypeum ante te gero. In Euangelio etiam, quæ dominus de Antichristo uerba faciens, eius aduentum, operaq; prædicat, fraudis plena & impietas, tot illum signis asserturum potentiam, & auctoritatem suam exponit, ut si fieri possit, erraturi etiam sint electi, tanquam illi quidem per se errare possint, sed à Deo custodiantur. Quo etiam minus hi ferendi sunt, qui ad libidines, & intemperantiam suam omnia referentes, quò ipsi solutiore animo indulgeat, dicitare soliti sunt, si præuiderit eos Deus esse damnandos, quoniam effugere Dei præscientiam non queunt, uelle sese interim his mundanis uoluptatibus perfrui, ne in utroque seculo incommoda, & mala perpeti cogantur, quasi uero non ista horum oratio factis comprobata ipsorum damnationis causa sit, aut quicquam illorum ad interitum præuidentia Dei afferat, præter solam cognitionem. Sed hæc quæ in scholis quotidie disputantur, prætermittenda nobis sunt. De meritis dicendum, cum nulla sit hominis uirtus, quæ sua uirtute, aut tam alte aspirare ad cœli præmium possit, necesse esse Deum eundem, ad quem tendatur, tendentibus adiutorem, & ducem ad semetipsum inueniendum, potiendumq; existere. Nunc ad ipsam uerborum Pauli expositionem reuertamur, quod confirmare illud uolens, quod antè præmisserat, omnia diligentibus Deum cooperari in bonum, rationem dicit sui totam ita à Deo, & deliberatione Dei deducit, ut nescio quid paruulum nobis tamen relinquat, quod est in principio positum tanquam fundamentum & solum, ad sustinenda Dei dona. Quoniam quos præcognouit, inquit, hos & prædeterminauit, ut appareat aliquid nostri in nobis à Deo præcognitum, in quo ipse suum opus beneficentiæ collocaturus iam inde à seculorum initio sic decernat, & statuat, atque hæc ambo ante omnia tempora. mox autem in tempore, Quos autem prædeterminauit, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iustificauit. Ecce primum Dei in nobis quod appareat beneficium, & prima gratia ipsa iustificatio, per quam digni à Deo iam deinde efficiamur, qui ipsius gloriam mereri debeamus. Itaque subiungit statim, Quos autem iustificauit, hos & glorificauit. Non enim talem gloriam, nisi iustitiæ merito nobis uindicamus. Porro ipsa iustitia Dei donum est, ergo omne meritum ex Dei munere obtinemus. Quis ergo dubitabit, cum hæc ita sint, quin omnia Deum diligentibus cooperentur in bonum? etenim si Deus pro nobis, quis contra nos? si ipse defensor, quis oppugnator noster erit? Aut si etiam oppugnabimur, quæ contra diuinam omnipotentem defensionem humana, & fragilis consistet oppugnatio? Atque ut quod dixit, de electione, & glorificatione nostra, quam adhuc in spe obtinemus, ex ijs, quæ iam accepimus

accepimus, confirmet, sic argumentum interrogando facit,

Qui utiq; proprii filij parcus non fuit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum ipso omnia nobis largietur?

Q U I IN resumma, & sibi omnium charissima proluxe, & largiter liberalis erga nos Deus fuit, cum unigenitum filium suum tradidit pro nobis in hanc humanam infirmitatem & mortem, is quod sibi quicquam residui faciat, quod nobis non communiceet, nequaquam est existimandus, sed maxima concessa re, etiam ea, quæ minora sunt, quæ illud filij donum primarium consequuntur, nobis libenter est donaturus. Qui enim filium dat, amore nostri inductus, etiam filij gloriam dabit, etiam nos pro filijs diliget, & paternam erga nos capiet uoluntatem, qua hæredes nos faciet cœlestium omnium suorum, immortaliumq; bonorum.

Quis criminabitur electos Dei? Deus est iustificans. Quis erit condemnans? **C H R I S T U S** mortuus, magis autem & suscitatus, qui & est in dextera Dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione Dei?

H O C **I D E O** dictum est, quoniam magna erat inter multos admiratio, quidnam sibi isti nouæ religionis introductores uellent, & suspicio quædam eiusmodi ducta ex communibus hominum malitijs, & cupiditatibus, aliquid eos sibi querere lucræ, & auctoritatis, quod ferè nouantibus res solet esse propositum: tum autem illa magicæ superstitionis inuidia, de qua heri in nostri sermonis exordio diximus, Christianum nomen exoriens grauius insequeretur, quibus rebus fiebat, ut qui uerbum fidei alioquin non spernabantur, ad profitemdam tamen eam redderentur tardiores, uel iam professam, cum pudore quodam dissimulare conarentur. Quorum timor dicitur ista Pauli libertas, & uis animi ardens in Deum, atque illius amore inflammata mens alacritatem, & fiduciam addit, quasi ita arguat: Electi à Deo fuimus, & in eius iustitiæ gloriamq; uocati, huiusq; ipsius spei firmitatem ex ijs, quæ iam ab eo nobis tradita sunt, obtinemus. Qui enim proprium suum, unigenumq; filium largitus nobis est, quo pacto non largietur cætera, quæ à tanto amore illius erga nos expectanda sunt? & nos inepto pudore quodam, metuq; ignominie apud imperitios, à prædicando palam ipsius Dei nomine, & apud omnes glorificando abstemus? detrahant qui uolunt de nobis licet, & grauium criminum nos insimulent, nonnullorum etiam commissorum antè forsitan & patratorem, quid nobis obest ullius iam criminatio? Illa nempe peccata baptismo, & fide erga Deum abluta sunt. Deus est, qui nos iustos facit, & qui tales nos esse iudicat. Quis alius nos iam condemnat? non moueamur ullius insimulatione, non deterreamur ignominia, quin hunc primum gratiæ Deo habendæ actum, & hanc primam uocem festem nostræ uicissim erga illum beneuolentiæ mittamus, ut palam, & libere ipsius sanctum nomen profiteamur. Multa sunt fortassis proposita pericula, **C H R I S T U M** annunciantibus: uerum ea metuere non est amoris. Ille mortuus est pro nobis, in quo est absolutio à criminibus nostra, ut iam insimulatores contemnere debeamus. Ille etiam magis nobis exurrexit, in quo nos sumus à Deo iustificati, ad iustitiam quippe cum illo exurreximus. Ille sedet in dextera Dei, quam eandem gloriam adituros nos confidimus. Ille apud Deum interuenit, & instat pro nobis, ut stabilis & firma sit electio nostra, & ipsius Dei de nobis prædeterminatio: & cum hæc ita sint, tamen ne erit quicquam, quod scrupulum nobis aliquem, dubitationem uel afferat, quasi diuelli possimus ab amore omnipotentis Dei: & quidnam erit istud? Sic enim ista profert. Paulus, tanquam correptus numine, & totus igne diuini amoris sit flagrans,

Afflictio: an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? quemadmodum scriptum est: Quoniam propter te in mortem tradimur